

Examensarbete i fördjupningsämnet fritidspedagogik

15 högskolepoäng, grundnivå

”Det är kul för mina vänner är här”

- En studie om varför äldre barn väljer att stanna eller sluta på fritidshemmen och hur de resonerar kring sin fritid.

“It’s fun because my friends are here”

- A study about why older children choose to stay or leave Swedish after school-programs and how they think about their leisure time.

Jeanette Winberg Andreassen

Förord

Att genomföra denna studien var långt mer utmanande än jag någonsin kunnat föreställa mig.

Jag vill börja med att tacka de allra viktigaste för utan er hade arbetet aldrig blivit av.

Tack alla ni barn som ställde upp och intervjuades och som delade med er av era kloka tankar.

Stunderna med er bjöd på många insikter, intressanta samtal och många härliga skratt.

Även om jag haft mitt mål att bli klar i sikte under hela arbetet har mina tankar ofta spretat.

Därför vill jag rikta ett stort tack till min handledare Robin som med stor kunnighet och ännu

större tålamod lotsat mig fram genom examensarbetets snåriga väg. Den vägledning du gett

har varit helt outhärlig i mitt arbete med att få examensarbetet i hamn.

Jag vill också uppmärksamma min familj som stått ut med att under månader se mig belamra

hela köksbordet iförd hörselkåpor för att under många långa timmar försvinna in i mitt arbete.

Slutligen tack alla ni som på något sätt varit delaktiga i att stötta mig i arbetet.

Ni är alla guld värda!

Abstract

Statistik från Skolverket (Skolverket 2023a, s. 12) visar att barn i årskurs 4 till 6 i hög grad slutar på fritidshemmen. Syftet med denna studie har varit att synliggöra och analysera vilka faktorer som ligger bakom att barn i årskurs 4 och årskurs 5 stannar eller slutar på fritidshemmet ur barnens perspektiv samt att ta reda på hur barnen i årskurs 4 och årskurs 5 ser på sin fritid. Studien har gjorts utifrån frågeställningarna: Varför stannar barn i årskurs 4 och årskurs 5 på fritidshemmet? Varför slutar barn i årskurs 4 och årskurs 5 på fritidshemmet? Hur ser barn i årskurs 4 och årskurs 5 på sin fritid?

Empirin har samlats in genom kvalitativa barnintervjuer i fokusgrupper: en kategori av grupper som går kvar på fritids och en kategori av grupper som har slutat på fritids.

Som stöd för analysen har ett barndomssociologiskt perspektiv använts.

Studiens resultat visar att flera olika faktorer påverkar att barnen stannar eller slutar på fritidshemmet. Den främsta faktorn att barnen stannar på fritidshemmet är betydelsen av kompisarna liksom att kompisarna även är främsta faktorn till att man slutar. Barnen strävar efter att befinna sig på samma arena som deras kompisar befinner sig. Många barn lyfter också ett mognadsperspektiv till att stanna eller sluta och hemnyckeln är en statussymbol. Kompisarna samt att barnen ges inflytande är det som är det viktigaste för att barnen ska få en meningsfull fritid på fritidshemmet, vilket i sin tur gör att de stannar. Barnens fritidsintressen riktas allt mer utanför fritidshemmets väggar när de går i åk 4 - åk 5. Olika organiserade fritidsaktiviteter liksom behov som fritidshemmet inte kan tillmötesgå ligger till grund till att många barn är på fritidshemmet kortare tid eller att de slutar på fritidshemmet.

Nyckelord: barndomssociologi, barns fritid, barns perspektiv, de äldre barnen, fokusgrupper, fritidshem, kamrater, kompisar, kvalitativ metod, meningsfull fritid, mognad, åk 4 - åk 5

Innehåll

1. Inledning.....	6
1.1 Syfte och frågeställningar.....	7
2. Tidigare forskning.....	8
2.1 Elever som slutar eller stannar på fritidshemmet.....	8
2.2 Barns fritid.....	11
2.3 Sammanfattning.....	13
3. Teori.....	14
3.1 Den teoretiska ramen.....	14
3.1.1 Tid och rum.....	14
3.1.2 Kamrater, kamratkulturer, sociala relationer.....	16
3.2 Sammanfattning.....	17
4. Metod.....	18
4.1 Metodval.....	18
4.2 Kvalitativa metoder.....	18
4.3 Intervju i fokusgrupper.....	19
4.4 Urval.....	20
4.5 Genomförande.....	21
4.6 Analys.....	22
4.7 Forskningsetiska ställningstaganden.....	23
5. Analysresultat.....	25
5.1 Barnen som går på fritidshemmet.....	25
5.1.1 Sociala relationer.....	25
5.1.2 Inflytande - kontroll över tid och rum.....	26
5.2 Barnen som slutat på fritidshemmet.....	28
5.2.1 Sociala relationer.....	28

5.2.2 Inflytande - kontroll över tid och rum	30
5.3 Meningsfull fritid och organiserade fritidsaktiviteter	31
5.3.1 Meningsfull fritid	31
5.3.2 Organiserade fritidsaktiviteter	32
5.4 Stanna, sluta eller mittemellan - perspektiv på mognad.....	34
5.4.1 Barnen som går på fritidshemmet	35
5.4.2 Barnen med en fot utanför fritidshemmet	36
5.4.3 Barnen som slutat på fritidshemmet och nyckeln till frihet.	37
6. Slutdiskussion.....	39
6.1 Varför stannar barn i årskurs 4 och årskurs 5 på fritidshemmet?.....	39
6.2 Varför slutar barn i årskurs 4 och årskurs 5 på fritidshemmet?	40
6.3 Hur ser barn i årskurs 4 och årskurs 5 på sin fritid?.....	41
6.4 Resultat i förhållande till yrkespraktiken	42
6.5 Metodreflektion	43
6.6 Förslag på vidare forskning	43
Referenser.....	45
Bilagor	48
Bilaga 1.....	48
Bilaga 2.....	49
Bilaga 3.....	51

1. Inledning

Elever i årskurs 4-6 slutar i hög grad på fritidshemmen (se bilaga 1). Statistik från Skolverket (Skolverket 2023a, s. 12) visar att medan 86,9% av barnen i förskoleklass och 83,1% av eleverna i de lägre årskurserna är inskrivna på fritidshem, är det endast 19,3% av eleverna mellan 10 och 12 år som är inskrivna.

Denna minskning pekar på ett fenomen som påvisas i forskning (Dahl och Ackesjö, 2011; Elvstrand, Dahl och Lago, 2022), att äldre barn väljer att lämna fritidshemmet.

Enligt Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr22 (Skolverket 2022, s. 25) ska undervisningen i fritidshemmet komplettera skolan. Lärandet ska vara situationsstyrt, upplevelsebaserat och grupporienterat samt utgå från elevernas perspektiv, behov, intressen och initiativ. Vidare menar Lgr22 (Skolverket, 2022, s. 25) att fritidshemmet bidrar till elevernas sociala utveckling och till att ge dem en meningsfull fritid.

Undervisningen ska, genom att utgå från elevernas behov, intressen och erfarenheter, stimulera dem till utveckling och lärande samt erbjuda en meningsfull fritid.

Sett till att fritidshemmets undervisning ska komplettera skolan, ställs elever som inte deltar i fritidshemmets verksamhet utanför den stimulans som fritidshemmet bidrar med när det gäller barns utveckling, lärande och deras meningsfulla fritid.

I Kommentarsmaterial för fritidshem (Skolverket, 2023b, s. 14) beskrivs att genom en väl genomtänkt progression över tid ska eleverna gradvis ges ökat ansvar och inflytande utefter ökad ålder samt mognad. Lärarna ska ta hänsyn till elevernas intressen och önskemål vid planeringen av verksamheten. Därigenom möjliggörs barnens bidrag till innehåll, arbetssätt och arbetsformer.

Det innebär i praktiken att ju äldre barnen blir, desto mer inflytande ska de få enligt styrdokumentet för att barnen ska kunna känna att deras tid på fritidshemmet innefattar en för dem meningsfull fritid.

Fritid innebär oftast den tid individen själv kan styra över. Barns beskrivning av deras fritid och specifikt meningsfull fritid, både på fritidshemmet och utanför, kan se olika ut eftersom en meningsfull fritid betyder olika saker för olika barn. Det kan även skilja sig från hur vuxna ser på vad en meningsfull fritid för barn innebär eller bör innebära (Elvstrand, Dahl & Lago, 2022, s. 27).

Halldén (2007, s. 172) beskriver att en stor del av barndomen för nutidens barn spenderas i institutioner som förskolan, skolan och på fritidshemmet.

Att meningsfull fritid synliggörs, ur barns perspektiv, kan ge barnen ett större handlingsutrymme på fritidshemmet vilket kan öka deras meningsfulla fritid.

Enligt Lager (2022, s. 107) är forskning om fritidshemmet ur elevers perspektiv ett område som inte är särskilt utbrett.

Genom att ur barns perspektiv synliggöra och analysera varför barn i årskurs 4 och 5 väljer att stanna kvar på eller lämna fritidshemmet samt hur de ser på sin fritid, kan denna studie bidra med kunskap om vad barnen anser vara viktigt för att deras tid på fritidshemmet ska upplevas som meningsfull. Denna kunskap kan användas för att förbättra fritidshemmets verksamhet, öka barnens inflytande i fritidshemmets verksamhet samt stödja barnens behov av meningsfull fritid. Det kan alltså påverka att verksamheten mer anpassas efter de äldre elevernas behov. Att äldre barn inte fortsätter att delta i fritidshemsverksamheten är ett fenomen som således bör undersökas liksom hur deras fritid ser ut utifrån barnens perspektiv.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att synliggöra och analysera vilka faktorer som ligger bakom att barn i årskurs 4 och årskurs 5 antingen stannar eller slutar på fritidshemmet ur barnens egna perspektiv. Härigenom bidrar uppsatsen med kunskap om hur barnen tänker kring sin fritid. Studiens frågeställningar är:

- Varför stannar barn i årskurs 4 och årskurs 5 på fritidshemmet?
- Varför slutar barn i årskurs 4 och årskurs 5 på fritidshemmet?
- Hur ser barn i årskurs 4 och årskurs 5 på sin fritid?

I fritidshemmets styrdokument LGR22 (Skolverket, 2022) benämns barn som elever. I denna studie kommer jag att använda benämningen barn eftersom studiens syfte och frågeställningar ska synliggöras utifrån barns perspektiv.

I nästa avsnitt kommer jag att redogöra för tidigare forskning i anknytning till studiens syfte och frågeställningar.

2. Tidigare forskning

I detta kapitel redogör jag för valda delar av tidigare forskning kring studiens syfte. Studierna under avsnitt 2.1 innehåller forskning kring varför barn stannar eller slutar på fritidshemmet, samt hur barn tänker inför att sluta. Avsnitt 2.2 handlar om barns fritid, hur barn kan se på begreppet fritid samt olika diskurser att se på begreppet meningsfull fritid. Studierna utgår från fritidshemmets kontext.

2.1 Elever som slutar eller stannar på fritidshemmet

Elvstrand, Dahl och Lago (2022) har genomfört ett aktionsforskningsbaserat projekt i fritidshem som syftade till att utveckla verksamheten att attrahera de äldsta eleverna, 10-12 åringarna så att de stannar kvar på fritidshemmet. Projektet utgick från ett elevperspektiv där eleverna, genom elevutvärderingar och samtal, fick ge sin syn på hur verksamheten kunde bli bättre. Personalen träffades med forskare samt läste och diskuterade gemensam litteratur. De uppmärksammade, i elevsamtalen, att de äldre barnen vänder utåt mot andra typer av verksamheter som kan konkurrera med fritidshemmets verksamhet. De nämner exempelvis organiserade fritidsverksamheter eller digitala aktiviteter som eleverna hellre vill ta del av och därför väljer de bort fritidshemmet till förmån för dessa verksamheter. En förändring som genomfördes var att införa mer digitala aktiviteter på fritidshemmet. De digitala verksamheterna var en aktivitet som barnen tidigare gått hem för att få tillgång till. I samtalen framkom att eleverna hade behov av fler lugna aktiviteter. Det ledde till en förändring av inomhusmiljön så det fanns tillgång till dessa aktiviteter samt lugn och ro. Många elever angav ett behov av lugn och ro efter en lång skoldag. Författarna menar att det inte har varit möjligt att mäta projektets resultat vad gäller en ökning av antalet inskrivna elever. Under covidpandemin var elever hemma i större utsträckning än vanligt.

Lago och Elvstrand (2021) har i sin studie intervjuat elever som går i åk 3. Studien syftar till att bidra med kunskap om barns perspektiv på hur det är att lämna fritidshemmet och ta hand om sig själva och baseras på kvalitativa intervjuer.

Många av barnen tog upp begreppen lugn och ro vilka Lago och Elvstrand (2021, s. 99-100) kopplade till att själv ha kontroll eller att kontrolleras av andra.

Två andra aspekter som författarna fann i elevernas svar var fritidshemmets institutionella förhållande till skola och hem samt barns erfarenheter av att ha kontroll på fritidshemmet gällande aktiviteter och relationer. Barnen i studien ser på fritidshemmet som friare i jämförelse med skolan. De bestämmer mer över sin egen tid samt känner sig mindre kontrollerade än i skolan. Fritidshemmet ses inte som helt utan kontroll eller fritt eftersom de ibland tvingas delta i olika aktiviteter och sociala sammanhang. Att fritidshemmet inte ses som så pass fritt som barnen önskar och förväntar sig kan bidra till att de väljer att gå hem istället för att delta. (Lago & Elvstrand 2021, s.100-102)

Enligt studien förväntade sig barnen framför allt att själva kunna bestämma över sina aktiviteter och sina sociala relationer. Därtill kom studien fram till faktorer som att klara sig själv, styrning och icke styrning över egna aktiviteter samt att kunna vara med vem man vill, det vill säga att själva få bestämma och att inte behöva följa de vuxnas regler. Att vara ensam hemma sågs utöver att få lugn och ro som ett utrymme där man inte är kontrollerad. De såg det som positivt att inte behöva göra aktiviteter på fritidshemmet som de vuxna bestämt samtidigt som aktiviteter på fritidshemmet kunde ses som ett smörgåsbord med många valmöjligheter.

Barnen beskriver ett nästan okontrollerat flöde av olika aktiviteter kopplade till olika arenor som skola, fritidshem samt till deras fritid. För några barn styr fritidsaktiviteterna i hög grad över vardagslivet och ger dem lite kontroll över deras egen tid. Att kunna gå hem efter skolan ger barnen ett visst mått av kontroll genom att kunna välja bort aktiviteter som sker på fritidshemmet.

Att gå hem ger också barnen kontroll över vilka sociala relationer de vill vara i.

Barnen beskriver erfarenheter av skolans institutionella ordning som kontrollerad och där de succesivt ges en ökad kontroll i övergången skola-fritidshem-hem. Barnen går från att kontrolleras till att själv kontrollera. Skolans aktiviteter upplevs som obligatoriska, och även om fritidshemmets obligatoriska aktiviteter kan ses som roliga finns det ett tvång som barnen upplever ett motstånd mot. I hemmet och på andra platser som i öppen verksamhet på fritidsgårdar får barnen däremot göra mer som de vill. Barnen strävar efter att få kontroll över det egna utrymmet vilket gör att de dras mot en kontext där de upplever detta.

Nästa forskning ligger nära min egen studie i fråga om syfte och frågeställningar.

Dahl och Ackesjö (2011) har utifrån fokusgruppsintervjuer och enkäter med elever i två olika fritidshem undersökt vilka faktorer som ligger bakom att de äldre eleverna stannar på fritidshemmet samt varför de äldre eleverna väljer att lämna fritidshemmet.

Resultatet som Dahl och Ackesjö (2011) kom fram till gällande att elever slutar delas i studien in i fyra teman: betydelsen av kompisar, fritidshemmets struktur och dess organisation, brist på inflytande och att åldersanpassa verksamheten. Kompisarnas betydelse medför för barnen ett avgörande beslut om de ska stanna eller sluta. När kompisarna slutar finns det inget som lockar barnen att stanna kvar. Relationerna är viktigare än arenan, fritidshemmet och barnen väljer att byta arena för att behålla och fortsätta att bygga på de befintliga relationerna. Barnen menar vidare att de tycker de små barnen tar för mycket tid från personalen, att de tar för mycket plats och att de stör. De anser att det borde vara olika fritidshem för äldre och yngre barn eftersom de vill göra olika saker på fritidshemmet och att verksamheten riktas mot de yngre varpå de äldre får klara sig själva. De hade velat få mer inflytande och bestämma mer av de aktiviteter som planeras och genomförs i verksamheten. Om barnen upplever en känsla av att inte kunna påverka och inte ha inflytande, kan det leda till att de väljer att tillbringa sin fria tid någon annanstans och till att de slutar på fritidshemmet. Barnen i studien hade velat att de fick göra andra, svårare och mer utmanande aktiviteter på fritidshemmet. De ville också få större möjligheter till lugn och ro.

De faktorer som gjorde att de äldre barnen stannade kvar på det åldersanpassade fritidshemmet var: fria val, rikt utbud av aktiviteter, möjlighet till inflytande och betydelsefulla vuxna. Fritidshemmet sågs som en frizon där de fanns möjlighet att ha kontroll över sina aktivitetsval. Det barnen i studien helst vill göra är vanligt förekommande aktiviteter på fritidshem som exempelvis spela olika sorters spel, spela fotboll, läsa, rita, pyssla. I flera svar framförs vikten av att vara med sina kompisar, gärna i enskilda rum där man kan stänga in sig och prata.

Hittills har nämnda studier gjorts i Sverige, men relaterad forskning har även gjorts i Australien.

Simoncini, Cartmel och Young (2015) har i sin studie utifrån barns perspektiv undersökt vad elever i Australien tycker om att vara i School Age Care (SAC), vilket är en motsvarighet till våra svenska fritidshem. Studiens syfte är att undersöka elevernas upplevelser och uppfattningar av SAC. Det ställdes fem enkätfrågor vilka eleverna kunde välja att besvara genom att rita, skriva eller berätta för forskaren. (Simoncini et al., 2015, s. 6)

Det flesta eleverna valde att besvara enkäten genom att berätta och detta genomfördes antingen i grupp eller enskilt med forskaren. Resultatet visade att det eleverna i studien tyckte bäst om på SAC var aktiviteter följt av att få leka. Aktiviteterna ordnades av personalen under

eftermiddagen men leken var fri lek som eleverna själv styrde över. Eleverna uttryckte dessutom att de skaffat nya vänner inom ramen av SAC. (Simoncini et al.,2015, s. 8-10)

Det fanns även motsägelser i elevernas svar eftersom aktiviteter var både det som angavs som det bästa men samtidigt det sämsta med SAC. Det förklarades med att en del av de aktiviteter som ibland erbjuds är aktiviteter som eleverna inte gillar. (Simoncini et al.,2015, s. 13)

På SAC får man umgås med barn i olika åldrar, vilket inte alltid förekommer i skolorna där barn i olika årskurser har olika skolgårdar att leka på. Ungefär 20 procent av barnen rapporterade vänner som det bästa med fritidshem medan 44 procent sa att de hade fått nya vänner på fritidshem. (Simoncini et al.,2015, s. 12)

Eleverna ansåg inte att det fanns behov av samlingar på SAC. De vill checkas in snabbt för att kunna komma ut och leka. Om de vill veta vilka aktiviteter eller vilket mellanmål som erbjuds kan de bara fråga någon av personalen eller gå och själva gå och titta efter (Simoncini et al. 2015, s. 13). Författarna (2015, s. 15) menar att resultatet visar att tiden på SAC är betydelsefull för elevernas utveckling.

2.2 Barns fritid

Lager och Gustafsson Nyckel (2022) har genom intervjuer i fokusgrupper med barn i åldern 7 år -11 år undersökt barns perspektiv på hur de ser på begreppet meningsfull fritid liksom hur de upplever sina möjligheter att skapa en meningsfull fritid på fritidshemmet.

De forskningsfrågor som ställs är:

- Vilka strategier och resurser använder barnen för att skapa en meningsfull fritid?
- Vilka möjligheter och begränsningar upplever barnen när det gäller en meningsfull fritid?

I analysen har Lager och Gustafsson Nyckel (2022) fått fram fyra olika praktiker:

“Strategic actions in collective practices, Shared meaningful leisure time in normative practices, The struggle for meaning in individual practices, and Lack of affordance in meaningless practices.” (s.13)

Inom ”Strategic actions in collective practices” är gruppen resursen och meningsfullhet skapas genom vänner. Inom ”Shared meaningful leisure time in normative practices” är gruppen också en resurs, men den subjektiva och den objektiva meningen hänger inte alltid samman; de kan inte alltid skapa mening tillsammans i denna praktik. Inom ”The struggle for meaning in individual practices” använder barnen individuella strategier för att skapa mening, de anpassar sig rutinmässigt genom att försöka göra rätt eller genom att strategiskt undvika

regler. Inom "Lack of affordance in meaningless practices" är strategin anpassning. Barnen anpassar sig till strukturen men tycker det är meningslöst och tråkigt och de kan inte påverka. Resultaten kan tolkas som att barn socialiseras till att ta individuellt ansvar och skapa sin egen meningsfulla fritid. En meningsfull fritid kan i många fall bli barnets eget individuella ansvar. Studien visar också hur barn både anpassar sig till och utmanar strukturer genom individuella och kollektiva strategier samt genom motstånd mot institutionens regler och rutiner. Enligt studien uppfattar barn att meningsfull fritid på fritidshemmet i allmänhet bygger på delaktighet, inflytande och frivillighet. Barnen vill själva bestämma vad de ska göra, ha inflytande att påverka vilka aktiviteter som erbjuds och själva kunna bestämma om de ska delta eller inte delta i aktiviteterna. En aspekt som barnen i studien lyfter fram flertalet gånger är att de vill vara med vännerna samt att vänskap är av stark betydelse för att de ska få en meningsfull fritid. (Lager & Gustafsson Nyckel, 2022, s.15)

Haglund (2009) har studerat begreppet fritid och menar att det är ett mångfacetterat begrepp. Enligt honom har alla människor någon slags relation till fritid, men vad som betraktas som fritid är individuellt och kan skilja sig åt i jämförelse med andra. Han jämför våra svenska fritidshem med Afterschool-programs i USA för att kunna jämföra begreppet fritid och olika diskurser. Fritidshemmets officiella diskurs innebär att innehållet ska komplettera skolans och enligt skollagen ska det erbjudas en meningsfull fritid som är trygg, rolig och stimulerande. Vad den diskursen innebär för den ena eleven kan se annorlunda ut för en annan (Haglund, 2009, s. 7). I studien beskrivs fyra olika diskurser att se på fritid som påverkar hur man bedriver verksamheten. I diskursen "fritid som personlig upplevelse" är elevernas möjlighet att påverka verksamheten det centrala. De kan inte själva bestämma om de ska vara på fritids eller inte därför ska deras intressen vara det som ska styra innehållet och innehållet ska vara frivilligt att delta i (Haglund 2009, s. 9-10).

Diskursen att se på "tiden på fritid som överbliven tid" innebär att tiden på fritidshemmet blir som en mellanstation där man är mellan andra viktigare saker (Haglund 2009, s. 11-12).

Andra diskurser som jämförs är "tid sedd som en tid för aktiviteter" där eleverna deltar i lekar och aktiviteter frivilligt för att de är roliga och målet är aktiviteterna i sig (Haglund 2009, s. 12-13). I diskursen "tid sedd som en tid för nyttiga aktiviteter" styrs aktiviteterna av fritidspersonal utifrån de behov de anser eleverna har och att eleverna ska lära sig något. (Haglund 2009, s. 13-14).

Slutligen kan fritid ses ur ett holistisk perspektiv där tiden på fritidshemmet ses som en helhet tillsammans med andra delar i elevens liv såsom skola, hem, religion och fritid. Eleverna

utforskar sig själv och utvecklas på olika sätt i aktiviteter tillsammans med andra (Haglund, 2009, s.15).

Både afterschoolprogram och fritidshem har gemensamt att de anser det betydelsefullt för verksamhetens utveckling och innehåll att lärarna har kunskap om olika teorier gällande lärande och fritid så att eleverna får en meningsfull fritid och möjlighet att utvecklas. (Haglund, 2009, s. 19)

2.3 Sammanfattning

Tidigare forskning pekar på att barn strävar efter att ingå i sociala sammanhang.

Fritidshemmets styrka ligger i att barnen där får träffa vänner och göra aktiviteter som anses roliga och meningsfulla. Barn vill ha inflytande över sitt deltagande i aktiviteter. Om någon av nämnda delar brister, är fritidshemmet som institution eller arena inte längre attraktivt.

Det är framförallt kamraterna samt möjligheten till inflytande som har stor betydelse i avgörandet om barnen ska gå kvar på fritidshemmet eller om de ska sluta.

Barnen strävar efter att få kontroll över det egna utrymmet, sin fria tid och söker sig utanför hemmet och fritidshemmets kontroll för att utveckla sina intressen inom organiserade fritidsaktiviteter bland annat inom kultur och idrott. Fritid kan uppfattas utifrån olika diskurser och vad som bedöms vara fritid är individuellt.

Flera av de tidigare forskningarna har ett barndomssociologiskt perspektiv, vilken även denna studien utgår från. Den teoretiska ramen för denna studie redogörs i nästa avsnitt.

3. Teori

I detta avsnitt kommer den teoretiska ramen samt begrepp för studien att presenteras. Studiens teoretiska ram är ett barndomssociologiskt perspektiv.

3.1 Den teoretiska ramen

Halldén (2007, s. 27) liksom Lager (2021, s. 3) beskriver barndomssociologi som ett perspektiv för att betrakta barndomen. Inom barndomssociologin är ambitionen att man forskar om barn, för barn och med barn för att genom forskningen förbättra barns villkor och ge barnen inflytande. Barnen i sig själva har ett värde att studera som en social grupp och en del av vårt samhälle. Lager (2021, s. 3) skriver att barndomssociologin fokuserar på barns vardag och barn anses vara experter på sin egen tillvaro och har rätt att vara delaktiga i hur deras vardag ska utformas.

3.1.1 Tid och rum

Inom barndomssociologin är begreppet "tid och rum" centralt för att förstå barns sociala och kulturella upplevelser samt deras plats i samhället. Markström (2007a) skriver

Tid och rum är begrepp som är intimt sammanlänkade. Man kan exempelvis tänka sig ett resonemang där man delar upp ett barns livs-värld i olika arenor. Varje arena står för en viss typ av socialisation samtidigt som de alla är delar av ett större sammanhang. Den rumsliga dimensionen inrymmer inte bara den fysiska platsen, utan är socialt producerande. Rumsligheten består av det konkreta i form av byggnader och andra artefakter som konsumeras av människor. (s. 83)

Tid inom barndomssociologin handlar enligt Markström (2007a, s. 82-93) alltså om hur barn uppfattar och förhåller sig till olika tidsramar och tidsperspektiv. Det innefattar både den biologiska åldern och den sociala konstruktionen av tid. I barndomen är tid och ålder centrala perspektiv. Tid kan relatera till hur barn upplever och förhåller sig till händelser, rutiner och övergångar i sina liv. Markström (2007b, s.10) menar att barndom i sig är ett begrepp som är avgränsat i tid, den tiden när du är ett barn.

Holmberg (2020, s. 44) beskriver att det i vårt samhälle finns det en indelning efter ålder i många sammanhang. Exempelvis är skolans årskurser åldersindelade. Där flyttar eleverna upp ett steg för varje år som går. Om barn inom något område anses duktigare än vad som

förväntas utifrån ålder, kan man klättra upp i åldershierarkin. Elvstrand, Dahl och Lago (2022, s.18-20) beskriver att barn förväntas klara av olika saker utifrån en åldersnorm, vilket även syns i olika institutioner som förskola, fritidshem och skola vilka är indelade efter ålder. Halldén (2007, s. 183) menar att barn är medvetna om sin plats i en åldershierarki där man anser att vara stor är bättre än att vara liten. Åldershierarkin finns närvarande i barns medvetande och med den finns det en möjlighet att göra en karriär. Samspel mellan barn innebär att de känner igen sig i andra och jämför sig med andra för att se om man är lika eller olika.

Elvstrand, Dahl och Lago (2022, s.18-20) anger att barndom som begrepp i sig anger en aspekt på tid, tiden när individen är ett barn. Halldén (2007, s. 13-20) menar att ju äldre barn blir desto mer självständiga blir de. Det innebär att barns behov, förmågor och intressen förändras i takt med att barnen blir äldre och därigenom kommer de befinna sig på olika sorters arenor och på nya platser.

Markström (2007a, s. 83-84) menar att rum inte bara innebär fysiska platser utan också sociala och kulturella miljöer där barn befinner sig och interagerar. Det inkluderar både hemmet och institutioner liksom andra sociala arenor där barn deltar. Strukturen av tid och rum är en viktig aspekt av barns socialisering och identitetsutveckling eftersom det påverkar deras möjligheter till lek, lärande och interaktion med andra.

Markström (2007b, s. 101-118) diskuterar förskolan som social arena där enskilda barn och barngrupper möts och där det skapas sociala relationer. Här ska barnen förhålla sig till olika situationer och de lever ett vardagsliv. Som individer ska barn anpassa sig både till varandra och till institutionen i sig. Institutionen förskolan kännetecknas exempelvis som en plats gjord för särskilda syften och där aktiviteter skapar en förskolebarndom för barnen. Den sociala kontexten, platsen och aktiviteterna spelar en stor roll för interaktionen.

Markström (2007a, s. 51-59) diskuterar hallen på förskolan som en transithall, en passage mellan förskolan och hemmet där det institutionella och privata möts. Hallen blir ett rumsligt gränsområde mellan institutionens kontroll och hemmets frihet.

I denna studie för jag över resonemanget från förskolan som social arena till fritidshemmet som social arena. Fritidshemmet kan ses som en arena eller passage mellan skola och hem för många barn. Fritidshemmet är mellan kontroll och frihet men innehåller både kontroll och frihet.

3.1.2 Kamrater, kamratkulturer, sociala relationer

Utifrån Corsaros teorier kring kamratkulturer (1997, refererad i Markström, 2007a, s. 30-31) menars att barn präglas av sin omgivning och av vuxenvärldens normsystem. Markström (2007a, s. 30-31) skriver att barnen använder sig av dessa normer i institutioner när de där skapar sina kamratkulturer. Elvstrand, Dahl och Lago (2022, s. 35) anser att barn i en kamratgrupp befinner sig i likvärdiga positioner utifrån aspekten att de är barn men att i kamratgrupper även finns makthierarkier. Begreppet kamratkulturer innebär den kultur som gruppen skapar tillsammans som fysiska aktiviteter, regler som förhandlas och omförhandlas, makt och positioneringar. Kamratkulturerna är inbäddade i vardagsdiskurser.

Dahl (2011, s. 122) menar att fritidshemmet som organisation styr barns sociala liv liksom barns sociala liv styr organisationen. Det kan innebära att barn kan ”fastna” i en gemenskap och inte hitta nya gemenskaper som skulle kunna ge dem andra möjligheter och berika deras tillvaro på fritidshemmet. Inom ett och samma fritidshem finns det enligt Dahl (2011, s. 19) olika kamratkulturer där olika barn ingår.

Sociala relationer sker i de kontexter där barn befinner sig som exempelvis i skolan och på fritidshemmet. Enligt Allison och Prout (1990, refererad i Halldén, 2007, s. 27) är ett av barndomssociologins kännetecken att barn är aktörer i sitt eget sociala liv. Barn är från början sociala och de är delaktiga i att skapa sin egen barnkultur.

Lago och Elvstrand (2019, s. 70-71) menar att barnen strävar efter att vara med andra och att bygga relationer med kamrater. Det är viktigt för barn att ha kamrater och att tillhöra en kamratgrupp och sociala relationer i institutioner som fritidshem är en viktig del i barns vardagsliv. De formar sina relationer i ett sammanhang och de sammanhangen kan se väldigt olika ut.

Ett sammanhang är barns fritid. Man kan här använda sig av begrepp som fri tid, kontrollerad tid och meningsfull fritid. Begreppet meningsfull fritid finns i Lgr22 (Skolverket, 2022, s. 25). Markström (2007a, s. 71-73) menar att barn i institutioner pendlar mellan frihet och kontroll, där fri lek innebär att barnen har inflytande över sina aktiviteter. Kontrollerad tid innebär vuxenstyrd tid där barnen har lite inflytande.

Haglund (2009) diskuterar begreppet fritid och meningsfull fritid. Fritid innebär tid som barn har till sitt eget förfogande, där de är i kontroll. De har möjlighet att utforska intressen, prova på

olika aktiviteter som ökar deras välbefinnande. Enligt Lgr22 (Skolverket 2022) innebär meningsfull fritid även att koppla av och återhämta sig från vardagens krav.

Haglund (2009) formulerar:

För att tiden på fritidshemmet ska räknas som fritid bör barnen, om man utgår från att de ska se denna som fritid, därför ha stora möjligheter att påverka vad verksamheten ska innehålla. (s. 10)

3.2 Sammanfattning

Det barndomssociologiska perspektivet handlar om att förstå barndom, med fokus på att forska om, för, och med barn. Stor vikt läggs vid barns vardag och att barn anses vara experter på sin egen tillvaro och med rätt att ha inflytande över utformningen av den.

Inom begreppen tid och rum anges att åldersperspektivet är betydande i vårt samhälle med en hierarki där äldre ofta anses ha en högre status vilket barn är medvetna om. Barndom som begrepp anger i sig en aspekt på tid, tiden när individer är barn. Barns behov och intressen förändras med åldern och deras självständighet ökar gradvis. Rum står för plats och behöver inte vara en fysisk plats.

Barns fritid är av stor betydelse för deras utveckling och välbefinnande. Den erbjuder möjligheter till utforskande, avkoppling och social interaktion utanför institutioner som skola och fritidshem. Dessa arenor, såsom lekplatser och organiserade fritidsaktiviteter, ger barn en större frihet och möjlighet till självständighet än vad de kan uppleva hemma eller i skolan som i sammanhanget tillsammans med fritidshemmet står för olika nivåer av kontroll.

Barn som aktörer har förmåga att påverka institutionella regler och normer. På platser som i fritidshem varierar handlingsutrymmet för barn mellan frihet och kontroll samt mellan individ och kollektiv. Barn är aktiva deltagare i sina sociala liv och formar sin egen barnkultur med hjälp av normer från både vuxenvärlden och sina kamrater. Barn strävar efter gemenskap och att bygga relationer. Sociala relationer och kamratkulturer skapas inom olika rum och inom olika kontexter och att bygga relationer är centralt för barnen.

I denna studie kopplas barns perspektiv till studiens syfte och frågeställningar och barnen för fram sina egna åsikter i intervjuerna vilka redogörs för i avsnitt 6 Analys.

Även i studiens metodval ligger barns perspektiv som grund.

4. Metod

I följande avsnitt redovisas studiens metodval, analysmetod, urval samt forskningsetiska ställningstagande. Det barndomssociologiska perspektivet är närvarande i metodvalet som utgår från att få fram barns perspektiv och det är barnen själv som framför sina åsikter. Empirin hämtas från barnen själva.

4.1 Metodval

Studien är gjord utefter en kvalitativ metodologisk ansats. I en studie vill forskaren komma fram till resultat som håller hög kvalitet. Jag kommer använda mig av kvalitativa barnintervjuer i fokusgrupper: en kategori av grupper som går kvar på fritids och en kategori av grupper som har slutat på fritids. Grupperna består av 3-5 elever i åk 4 och åk 5. Jag utgår från i förväg planerade intervjufrågor med i förväg uttänkta följdfrågor som kan bli aktuella för att få ett fylligare svar.

4.2 Kvalitativa metoder

En kvalitativ metod är enligt Alvehus (2023, s. 20) användbar eftersom forskaren är intresserad av mening eller innebörd i motsats till statistiska samband. Metoden handlar om att visa på bland annat komplexitet och på nyanser. Den kvalitativa forskningen försöker tolka och förstå olika fenomen genom att undersöka hur människor uppfattar sina upplevelser. Forskare inom kvalitativ forskning är intresserade av att förstå människors sociala och kulturella sammanhang och interaktioner. Genom att fokusera på meningar och innebörder kan kvalitativ forskning ge en djupare och mer nyanserad förståelse av människors erfarenheter, enligt författaren.

Med utgångspunkt i studiens syfte att undersöka elevers upplevelser föll det därför sig naturligt att studien antog en kvalitativ riktning.

Christoffersen och Johannesen (2015, s. 16) beskriver att en kvalitativ metod har en större flexibilitet i form av mer spontanitet och anpassning i deltagarens och forskarens interaktioner än vad en kvantitativ metod har som utgår från identiska frågor som följer i samma ordning i exempelvis enkäter. Forskaren kan utefter de intervjuades svar ställa relevanta följdfrågor.

I en kvalitativ metod förekommer det detaljrika, fylliga och nyanserade svar, vilka ger en inblick i de intervjuade personernas livsvärld.

4.3 Intervju i fokusgrupper

Fokusgruppsintervjuer karakteriseras enligt Trost (2010, s. 44-45) av att de intervjuade själva för samtal som observeras av intervjuaren där denne även observerar de intervjuades kroppsspråk. I denna studien har jag valt att inte observera kroppsspråk eftersom jag var ensam och det hade varit svårt för mig att fokusera på vad barnen sa och följa upp svaren om jag samtidigt skulle anteckna deras kroppsspråk. Trost (2010, s. 45) menar att det är intervjuaren som styr samtalet så att det inte kommer bort från ämnet för intervjun.

Detta upplevde jag framförallt ett behov av att göra i den ena fokusgruppen eftersom barnen gemensamt flertalet gånger gled över och pratade om andra saker som inte var relevanta för studiens syfte och frågeställningar. Jag lyckades styra bort från detta genom att fånga upp en kommentar från en av flickorna vilket gjorde att vi kom bort från sidospåret.

Trost (2010, s. 59) skriver att många barn har svårt att koncentrera sig under längre tid vilket gör att intervjuer med barn bör vara korta. Intervjuerna med barnen i studien varade cirka 30 minuter. Barn i denna ålder har en vana från bland annat skolarbete att sitta lite längre perioder än 30 minuter. Det var ingen av dem som visade tecken på svårighet med fokus och jag upplevde att de uppskattade att få sitta ner och prata om ämnen som ligger dem nära.

När det gäller intervjuer med barn menar Dahl och Ackesjö (2011, s. 205) att intervjuer med barn i grupp har fördelen av att det går att likna vid en samtalssituation och att barnen kan reflektera gemensamt. De har stöd i varandra och kan hjälpa varandra att minnas, associera samt reflektera.

Samtal är enligt Holmberg (2020, s. 85) vanligt förekommande i fritidshemmets verksamhet. Därmed kan en fokusgruppsintervju te sig naturligt för barnen trots att de befinner sig i en intervjusituation.

Fokusgrupper innebär diskussionsbaserade gruppintervjuer som styrs upp av intervjuaren (Trost, 2010, s. 45). Intervjuer är bra ur perspektivet att intervjuaren kan ställa följdfrågor för att fördjupa ett svar eller om intervjuaren inte förstår svaret och behöver be om en förklaring. Intervjufrågorna i studien (se bilaga 2) rör varför de går på fritids respektive varför de har slutat på fritids, vad de gör på sin fritid samt eventuella följdfrågor.

I fokusgrupperna kan det inte undvikas att det finns viss form av påverkan inom gruppen vilket gör att det eleverna ger uttryck för kanske inte överensstämmer med deras uppfattning

av frågeställningen i sig. Det jag upplevde i de flesta av fokusgrupperna var att barnen gärna ville föra fram sina egna åsikter och att de inte alltid överensstämde med vad de andra barnen i gruppen sa.

Enligt Alvehus (2023, s. 157-158) innebär begreppet reliabilitet pålitlighet genom att undersökningens resultat blir samma om den skulle upprepas.

Kvalitativa intervjustudiers reliabilitet är situationsbaserade och i en specifik kontext. I ett annat sammanhang och med andra informanter eller annan sammansättning av fokusgrupperna kan resultatet skilja sig.

Christofferssen och Johannesson (2015, s. 21) beskriver att med reliabilitet menar man tillförlitlighet och i detta fall hur tillförlitlig är datan som samlats in, hur noggrann och exakt är den, hur den har samlats in och hur den har bearbetats. Intervjufrågorna (se bilaga 2) innehöll konkreta frågor vilka låg nära barnens vardag och som handlade om deras vardagsliv. Fokusgruppsintervjuerna har spelats in med diktafon och noggrant transkriberats vilket jag redogör för i avsnitt 5.5 Genomförande. Intervjufrågorna (se bilaga 2) som användes har utformats under handledning samt bedömts vara relevanta i relation till fenomenet som ska undersökas. Resultatet redovisas i avsnitt 6, analys.

4.4 Urval

Vid kvalitativa intervjuer väljs informanter utifrån ett strategiskt urval, det vill säga att intervjuaren väljer målgrupp utifrån möjligheten att samla in nödvändig data. Utgångspunkten är ändamålsenlig. Ett kriteriebaserat urval går ut på att informanterna väljs ut utefter specifika kriterier (Christofferssen & Johannesen 2015, s. 56).

Fejes och Thornberg (2019, s. 274-275) skriver att en kvalitativ forsknings validitet kan kopplas till tre frågor:

- Lämpar sig forskningsfrågan för kvalitativ forskning?
- Passar metoden man använt för insamling av empiri med studiens syfte och frågeställning?
- Besvarar resultatet forskningsfrågan, alltså studiens syfte och frågeställningar?

Jag valde informanter baserat på att de var barn i åk 4 och åk 5 samt att de vid någon tidpunkt varit eller är inskrivna på fritidshem. Urvalet baserades på statistiken att antalet barn inskrivna i fritidshem i denna ålder är betydligt lägre än barn i yngre ålder (Skolverket 2023a, s. 12). För att få en variation i empirin valde jag att göra fokusgruppsintervjuer vid två olika

skolor samt med elever som går på fritidshemmet och med elever som slutat på fritidshemmet. Skolorna har i studien getts fiktiva namn, Norrtullskolan och Östertullskolan.

Skolorna ligger i en stad i södra Sverige. De två skolorna ligger i olika områden strax utanför centrum men gränsar till varandra geografiskt. Båda skolorna har klasser från förskoleklass till årskurs 6. Skolorna har stora grönområden runt skolbyggnaderna och närhet till ett stort utbud av fritidsaktiviteter. Det finns även skillnader eftersom Norrtullskolan ligger i ett område med blandad bebyggelse av villor, hyreslägenheter och bostadsrätter. Området där Östertullskolan ligger består av både hyresrätter och bostadsrätter i flervåningshus samt tvåvåningshus.

Norrtullskolans fritidshem har fyra avdelningar som är indelade i F-klass, åk1 samt åk 3, åk 2 och åk 4-6. I klass 4 - 6 finns åttiottva elever varav femtiofyra är inskrivna på fritidshemmet. Östertullskolans fritidshem har tre avdelningar som är indelade i åk F-1, åk 2 samt åk 3-6. I klass 3-6 finns totalt etthundratjugo elever varav sjuttio är inskrivna på fritids.

Det är svårt att mäta validiteten i en kvalitativ studie. Alvehus (2023, s. 157) menar att validitet innebär en mätning av det som är av relevans för studien.

Urvalet som gjordes i studien är relevant för studiens syfte och frågeställningar.

4.5 Genomförande

Jag skickade en förfrågan om att få göra min studie med information om studiens innehåll och syfte till tre rektorer och biträdande rektorer på tre olika skolor i samma stad. Två skolors rektorer tackade ja till att vara med i studien mot att personalen på skolan var positiva, vilket de visade sig vara.

Efter att skolorna tackat ja började arbetet med att mer ingående informera skolornas personal samt elever om studiens innehåll och se om eleverna var intresserade av att delta i studien. De som uppgav att de var intresserade fick med sig en samtyckesblankett (bilaga 3) hem för påskrift. Jag fick in sammanlagt trettiosex samtyckesblanketter och genomförde sju fokusgruppsintervjuer med sammanlagt tjugosju barn. Det blev tyvärr bara två fokusgrupper med barn som slutat på fritidshemmet på Östertullskolan eftersom många barn var sjuka under den perioden när intervjuerna gjordes. Från Norrtullskolan fick jag bara en samtyckesblankett från en elev som slutat på fritidshemmet och den eleven ångrade sig. Därmed blev det endast fokusgruppsintervju med fem elever från åk 4 och åk 5 på fritidshemsavdelningen för åk 4-6 från Norrtullskolan. Jag gjorde sammanlagt sex fokusgruppsintervjuer på Östertullskolan med

elever från åk 4 och åk 5 varav fyra intervjuer med elever som går på fritids och två intervjuer med barn som har slutat på fritids.

Intervjuerna på båda skolorna genomfördes i fritidshemmets lokaler när det inte var någon verksamhet så man inte skulle bli störd. Dock blev vi avbrutna en kort stund under intervjun på Norrtullskolan eftersom det uppstått ett missförstånd mellan personalen, men jag upplevde inte att det påverkade intervjun. Intervjuerna med elever som inte längre går på fritids gjordes med elever som tidigare gått på fritids på Östertullskolan. Det var olika länge sedan de slutat, från någon månad sedan till upp till lite mer än ett år sedan. Jag valde att ha intervjun med dem i fritidshemmets lokaler eftersom jag tänkte att miljön skulle väcka minnen hos dem.

4.6 Analys

Analysen börjar egentligen redan under och efter varje intervju genom att tankarna bearbetar vad som blev sagt och hur det blev sagt. När alla intervjuer var klara var arbetsgången att lyssna igenom ljudfilerna av de inspelade intervjuerna som innehöll sammanlagt ca. 4 timmars material och det materialet transkriberades relativt ordgrant. Eftersom det var intervjuer i fokusgrupper fick jag ofta lyssna om svaren i ljudfilerna för att urskilja vem som sa vad och ibland pratade eleverna samtidigt vilket gjorde denna delen väldigt tidskrävande. Ord som jag bedömde inte tillförde något av värde till svaren som exempelvis upprepningar av utfyllnadsord som ”typ” och ”liksom” samt utfyllnadsord som ”öh”, ”eh” och ”äh” plockade till stor del bort i transkriptionen. Alvehus (2023, s. 143-144) beskriver en arbetsgång i tre steg i en analys där första steget är när forskaren bekantat sig med sitt material och börjar att sortera det i olika kategorier. Det kan även kallas att tematisera.

Transkriberingarna skrevs ut och analyserades för att upptäcka mönster i barnens svar.

Därefter sorterades och färgkodades utskriften efter fokusgrupperna.

Efter att klippt ut, sorterat och strukturerat efter svar på frågorna gick arbetet vidare genom att på andra sätt sortera efter kategorier och relevanta ord som elevernas svar hade gemensamt oavsett vilken skola de gick på samt om de gick kvar eller hade slutat på fritids.

Materialet sorterades och sorterades om på många olika sätt under analysarbetet.

Alvehus (2023, s. 143) menar att det andra steget innebär att forskaren reducerar sitt material genom att komprimera vissa delar. Urvalet av materialet påverkas av studiens frågeställningar samt syfte. Forskaren ska tänka på att inte reducera för hårt så intressanta delar som exempelvis motsägelser försvinner. Detta var ett arbete som tog lång tid eftersom det fanns mycket material att gå igenom och att välja mellan. Det var svårt att välja ut vilket som var

mest representativt och vilka svar som eventuellt var avvikande från övriga svar. I den första intervjun glömde jag att ställa en fråga gällande om de har syskon som går på fritids, förmodligen på grund av att det var en ny situation för mig att intervjua barn. Jag har reducerat bort frågan och den är inte heller med i min analys eftersom andra saker fått fokus. I det tredje och sista steget enligt Alvehus (2023, s. 144) blir analysen en del av argumentationen och slutdiskussionen som kopplas ihop med studiens problemområde och som växer fram i din text. Denna delen redovisas i avsnittet slutdiskussion.

I analysarbetet anonymiserades skolorna samt informanterna och gavs fiktiva namn.

I analysen kommer jag, tillsammans med styrdokumentens begrepp om meningsfull fritid, att använda mig av diskurser som presenteras av Haglund (2009), specifikt avsnitt 2.2 om barns fritid.

4.7 Forskningsetiska ställningstaganden

Vetenskapsrådet är den övergripande myndighet som formulerar etiska regler och riktlinjer som anger hur forskning bedrivs på ett etiskt sätt. Dessa regler är inte statiska utan de utvecklas ständigt. (Vetenskapsrådet 2017)

I denna studien är det aktuellt med informationskravet vilket innebär att deltagarna ska ha fått information om studiens syfte och utformning. Samtyckeskravet är också aktuellt vilket innebär att deltagarna ska delta frivilligt och lämna in en påskriven samtyckesblankett.

Konfidentialitetskravet innebär att deltagarna i studien ska avidentifieras så de inte ska kunna spåras eller kännas igen. Nyttjandekravet betyder den insamlade datan endast får användas i studien och ska därefter förstöras.

Christoffersen och Johannessen (2015, s. 49-50) anser att om barn och ungdomar som är omyndiga ska delta i forskning är huvudregeln enligt personuppgiftslagen att det är barnens vårdnadshavare som samtycker till att de deltar i studien.

Inför intervjutillfällena ska barnens vårdnadshavare och barnen själva informeras skriftligt om studiens innehåll och vårdnadshavarna ska ge ett skriftligt samtycke till sina barns deltagande (se bilaga 3). Barnen behöver inför själva samtalet muntligt bekräfta sitt samtycke. I samband med intervjuerna säkerställs att barnen fortfarande vill delta i intervjun genom att fråga dem om de vill delta i intervjun, om de är där frivilligt och förklara att de när som helst kan avbryta och lämna intervjun.

Förutom att muntlig information till informanterna om studien och dess innehåll lämnats har skriftlig information tillsammans med samtyckesblanketterna lämnats. Efter underskrift av

vårdnadshavare samlades de in och lämnades över till min handledare som låst in och förvarat dem på en säker plats.

Christoffersen och Johannessen (2015, s. 50) menar vidare, angående sekretess eller tystnadsplikt att de som deltar i en undersökning ska kunna vara säkra på att ingen information som kan identifiera dem kommer ut. I kvalitativa studier används således pseudonymer istället för riktiga namn. Ljudfilerna av intervjuerna som spelades in på diktafon fördes över till Malmö universitets dataserver där endast behöriga kan komma åt dem och den insamlade empirin har förvarats där under tiden den arbetats med. Namn på informanter och skolor har aidentifierats under arbetet med analysen. Empirin kommer att förstöras när studien är klar och avslutats.

Svårigheten med fokusgrupper och tystnadsplikten är om deltagarna själv berättar vidare för exempelvis klasskamrater eller vårdnadshavare vad som sägs under intervjun och vem som säger det. Det är svårt att styra över även om man påtalar att det som sägs ska stanna inom gruppen. Dellve (2021, s. 98) menar att intervjuaren kan uppmana men inte garantera att det som sägs i fokusgruppen inte sprids vidare av deltagarna själva. Jag förklarade för barnen under intervjun att det vi pratar om stannar mellan oss, men jag kan inte ge någon garanti för att det blivit så.

Genomgående i studien finns en transparens där det går att följa de val jag gjort.

Nästa avsnitt kommer handla om resultatet av analysen av det insamlade materialet.

5. Analysresultat

I avsnittet redovisas resultatet av den insamlade och analyserade empirin.

Den är indelad i kategorier (Barnen som går på fritidshemmet, Barnen som slutat på fritidshemmet, Meningsfull fritid och organiserade fritidsaktiviteter, Stanna, sluta eller mitt emellan - perspektiv på mognad) samt underkategorier vilka kopplas till frågeställningarna i intervjufrågorna (se bilaga 2). Barns sociala relationer är genomgående analysens alla delar och de olika kategorierna går ibland in i varandra.

5.1 Barnen som går på fritidshemmet

5.1.1 Sociala relationer

För att kunna bygga sociala relationer behöver individer dela en arena, en plats. Barnen i studien befinner sig i sin klass och på fritidshemmet i en institutionell miljö där de i princip konstant är i samvaro med andra barn och under en dag ska de ha en relation till flertalet barn samt vuxna. Barnen i studien har tagit upp att det som de uppskattar mest med fritidshemmet är de sociala relationerna och hur barnen väljer att vårda dem kommer fram samband med flertalet av intervjufrågorna. Jag kopplar det till Markström (2007b, s. 101-118) som tar upp förskolan som social arena där enskilda barn och barngrupper möts och där det skapas sociala relationer. Barnen i min studie är aktiva i att skapa sitt sociala liv och fritidshemmet anses av barnen ge fler möjligheter till att vara med kompisar än skolan när de bara har rasterna att umgås på under skoltid. Fritidshemmet lyfts också som en plats som erbjuder möjlighet att skapa nya relationer till barn ur andra klasser när de möts på fritidshemmet. Barnen har där möjlighet att delta i de olika aktiviteter som erbjuds.

Lago och Elvstrand (2019, s. 70-71) menar att barn strävar efter att vara med andra och att bygga relationer med kamrater. De menar vidare att det är viktigt för barn att ha kamrater och att tillhöra en kamratgrupp och sociala relationer i institutioner som fritidshem är en viktig del i barns vardagsliv.

Barnen som går på fritidshemmet menar att det är kompisarna som gör att de tycker om att gå dit. Svaren från barnen representeras bra i Linnéas svar:

Intervjuare: Berätta varför du går på fritids?
Linnéa: För att det är kul, det är kul saker och det händer saker typ hela tiden. Det är kul för mina vänner är här och jag får nya vänner också.

Markström (2007a, s. 51-59) diskuterar hallen på förskolan som en passage eller arena mellan hem och institution. Här knyts de två institutionerna skola och fritidshem samman och lekar och samtal tas med över institutionernas gränser. Att kompisarna går på fritids kan ge en dragningskraft till att vilja dela plats under ytterligare en tidsperiod eftersom du deltar i en kamratkultur under skoltid men hamnar utanför den när det är tid för fritidshemmet vilket Nora berättar.

Intervjuare: Kan ni berätta varför ni går på fritids?
Nora: Jag går ju på fritids för att mina kompisar går på fritids. När jag inte gick på fritids kom de ju till skolan sen och berättade hur kul de hade på fritids.

Noras agerande visar att barn, precis som Halldén (2007, s. 27) och Lago, Elvstrand (2019, s. 71) anger är aktörer, aktiva och delaktiga i att skapa möjligheter till att befinna sig i sociala kontexter samt att bygga kamratrelationer.

5.1.2 Inflytande - kontroll över tid och rum

Barns vardag innebär att de spenderar mycket tid i fritidshemmet. För barnen i studien representerar fritidshemmet en friare tid i position till skolan som de ser som ofri tid där de är mer kontrollerade. Tiden på fritidshemmet är en tid som de upplever att de själva har inflytande över och kan använda till meningsfulla aktiviteter de själva väljer.

Intervjuare: Vad tänker du på när jag säger ordet fritids?
Nora : Jag tänker på aktiviteter. Man kan komma hit och göra roliga saker.
Milton: Jag tänker på det man gör på skolan som är fritt, när man inte lär sig.
Aron: Jag tänker på att man kan göra lite vad man vill efter skolan när det är fritt.

Utbudet av aktiviteter fritidshemmet erbjuder och den möjligheten barnen upplever att de har till att fritt välja vad de ska göra är en faktor som gör att de trivs och tycker det är roligt att gå på fritids. Aktiviteterna de mest föredrar är pyssla, spela fotboll, spela pingis, spela biljard, fritidsgymna samt att sitta och snacka i ett enskilt rum. De olika aktiviteterna barnen föredrar att delta i är framförallt sociala aktiviteter vilka jag kopplar samman med Markströms (2007a) teorier om olika delar av ett större sammanhang, där varje arena i ett barns livsvärld representerar en specifik typ av socialisation. Barnen i studien ger uttryck för att de tycker om att det erbjuds meningsfulla aktiviteter som är roliga men även att de vill ha friheten att själva kunna välja utifrån vad de själva tycker är roligt och hur dagsformen är.

Barnen i min studie anser att fritids ska erbjuda många olika aktiviteter även om de själva inte tycker om just de erbjudna aktiviteterna. Barnen anser att de ska ha stor kontroll över deltagandet, att det inte ska finnas aktiviteter som kräver obligatoriskt deltagande.

Vicky uttrycker det målände i sin beskrivning:

Intervjuare: Vilka aktiviteter skulle ni inte vilja ha på ett bra fritids?
Vicky: Inte ha dagar där man säger typ att idag ska vi göra en gris i lera och om jag inte vill göra en gris i lera då ska jag slippa det. Jag kanske inte har någon grisinspiration den dagen.

Samlingar är något flera barn i de olika fokusgrupperna tar upp att de inte vill ha.

Både Matilda och David kan trots det se ur de vuxnas perspektiv och förstå att man måste ha koll på barnen. David svarar på frågan ”kan du berätta hur ett bra fritids ska se ut för dig?” att ”Samlingen vill jag slippa, men det är viktigt också för att veta om alla barnen är där”. I sin fokusgrupp svarar Matilda att ”Det är tråkigt med samlingar men man måste ju ha det för man måste ju ha koll på barnen”. Markström (2007a, s. 71-73) menar att barn i institutioner pendlar mellan frihet och kontroll. Kontrollerad tid innebär vuxenstyrd tid där barnen har lite inflytande. Här tolkar jag obligatorisk som kontrollerad. Matilda uttrycker samtidigt senare i intervjun en önskan om att hon vill ha mer obligatoriska aktiviteter (pyssel) för barnen.

Intervjuare: Berätta hur ett bra fritids ska se ut för just dig?
Matilda: När man har pyssel och att man måste göra det för då samlas man och pysslar.
Intervjuare: Gillar du det eller gillar du det inte?
Matilda: Jag gillar det för då samlas man liksom. Då är alla snälla.

Matildas kommentar att hon gillar att en aktivitet är obligatorisk kan kopplas till en tidigare diskussion i hennes fokusgrupp när de pratade om varför de tror att vissa barn i deras ålder slutar på fritids. En av anledningarna som hon tog upp var konflikter i pingisrummet och barn som bryter mot fritidshemmets regler genom att ha ett otillåtet språkbruk med svordomar. Matildas svar är komplexa ur ett inflytandeperspektiv. Tråkiga samlingar vill hon själv kunna slippa men för henne roliga pysselaktiviteter som skapar ett lugn och en gemenskap i barngruppen ska vara obligatoriska. Kopplat till Markström (2007a) är pingisrummet en fysisk plats som medför konflikter och pysslet blir för Matilda den artefakt och det rum som samlar barnen på ett positivt sätt. Pysslet är något konkret och blir i sig ett rum som främjar en positiv social miljö där barnen trivs och umgås. Matilda vill ha stort inflytande, kontroll, men andra behöver inte ges samma inflytande eller kontroll. Samtidigt har hon troligen sett vid

något tillfälle att denna sortens aktivitet skapar ett lugn vilket för henne blir en lösning på ett problem.

Barnens sociala relationer och deras inflytande över tid och rum sker även på andra arenor än i skolan och på fritidshemmet vilket jag kommer redogöra för i nästa avsnitt som handlar om hur det ser ut för de barn som slutat på fritidshemmet.

5.2 Barnen som slutat på fritidshemmet

5.2.1 Sociala relationer

På fritidshemmet utvecklar eleverna sociala relationer och samspekar med andra elever i gruppen. Om ens kompisar slutar befinner man sig inte längre på samma arena efter skolan. Det kan leda till att man väljer att själv sluta på fritidshemmet för att underhålla den relationen man redan byggt upp och för att man upplever att det inte är roligt att gå dit om inte vännerna ska gå. I båda fokusgrupperna talar barnen om att en av orsakerna till att man slutar är att ens vänner slutar och att fritidshemmet inte alls blir lika roligt längre.

Intervjuare: Kan ni berätta för mig varför ni tror att barn i er ålder slutar på fritis?

Joel: Jag tror att en av huvudorsakerna till varför man slutar är att man har ingen att leka med för ens kompisar har slutat och då har man ju ingen att leka med. Man kan ju skaffa nya kompisar men det blir nog så att man har lite tråkigt.

När jag undrar hur de kompisarna gjorde som de brukade vara med, om de slutade ungefär samtidigt eller om de fortsatte de gå kvar menar Andreas och Joel att kompisarna slutade lite innan de själv slutade och att det var en orsak till att de själva slutade. Andreas och Joel har som Dahl (2011, s. 19) beskriver ingått i en kamratkultur tidigare på fritidshemmet och upplever ett motstånd till eller svårighet att ta sig in i en annan kamratkultur. Därmed blir fritidshemmet tråkigt och de fattar aktiva beslut att sluta på fritidshemmet för att hamna på samma sociala arena som kompisarna befinner sig på .

Barn har inte alltid möjlighet att påverka eller vara delaktiga i beslutet att de ska sluta på fritidshemmet. Josefin berättar att hon var ensam om att sluta medan klasskompisarna gick kvar.

- Intervjuare: Hur gjorde de kompisar som du brukade vara med? Slutade de ungefär samtidigt som ni eller fortsatte de gå kvar?
- Andreas: Jag hade en kompis i trean som jag lekte med jätteofta och han slutade ungefär i mitten av trean och jag tänkte att det är inte lika kul heller att vara där när han inte var där så jag saknade de gamla tiderna på fritids så jag slutade också för att hänga lite mer.
- Joel: Jag slutade ju i trean när jag fick reda på att många av mina vänner hade slutat.
- Josefin: Jag var ensam om att sluta. Jag var den enda som slutade.

Andreas ger uttryck för att, som Dahl (2011, s. 19) beskriver, ha fastnat i en gemenskap och ha svårt att hitta nya gemenskaper vilket leder till att han väljer att sluta.

Josefin berättar även på frågan varför ni tror barn i er ålder slutar att det kanske är för att ens yngre syskon också går på fritids och ens föräldrar vill inte spendera mer pengar på fritids för det äldre barnet så barnet får sluta för det gick på fritids när det var yngre. Utifrån Markström(2007a, s. 82-83) är det ett tidsperspektiv som behandlar både aspekten biologisk ålder samt tid i relation till en händelse. Josefin uppfattar att äldre barn kan få stå tillbaka för yngre syskon när man behöver välja vem som ska få gå på fritidshemmet.

Det kan tolkas som att påståendet gäller Josefin själv och att hon inte varit delaktig i beslutet att sluta på fritidshemmet. Att sluta innebär även utifrån Markström (2007b, s. 101-118) att Josefin hamnar utanför den sociala arenan och kontexten som fritidshemmet som institution innebär.

Några barn som slutat på fritidshemmet tar upp att det kan kännas ensamt ibland om man inte i förväg bestämt att göra något med någon kompis. Man måste anstränga sig själv och vara aktiv genom att exempelvis ringa kompisar man vet är hemma och fråga om de vill göra något. Kamratkulturen bland barnen kräver att man på något sätt själv är aktiv om man vill vara i ett socialt sammanhang. Enligt Elvstrand, Dahl och Lago (2022, s. 35) är barns kamratkulturer inbäddade i vardagsdiskurser, vilket här innebär att vill man vara i ett socialt sammanhang måste man själv agera.

En annan aspekt som tas upp är möjligheten till att man genom datorspel kan umgås med kompisar fast man inte fysiskt befinner sig i samma arena. Datorn och spelet blir den gemensamma arenan för deras sociala samvaro.

- Intervjuare: Var det någon av er som lockades av att det var mer skärmar hemma?
- Andreas: Ja ibland om man vill köra med en kompis man har online och man vet när han slutar och att han inte går på fritids då vill man så gärna sluta för att kunna spela med honom.

Joel: Jag har en kompis som slutade i vår klass i tvåan och jag vill kunna spela med honom efter skolan för han går inte på fritids.

5.2.2 Inflytande - kontroll över tid och rum

Barnen som slutat på fritidshemmet ger uttryck för att de fått mer kontroll över sin egen tid nu när de går hem efter skolan än de hade tidigare när de gick på fritidshemmet. I frågan ”Kan ni berätta varför ni tror att barn i er ålder slutar på fritidshemmet?” säger Josefin att för henne var fritidshemmet ett slöseri med hennes tid. Hon ville komma hem och vila sig efter en lång dag i skolan. Andra barn menar att de inte upplevde tiden som meningsfull genom uttryck som att det blev tråkigt.

Intervjuare: Kan ni berätta varför ni tror att barn i er ålder slutar på fritids?
Måns: Jag vet inte exakt. Jag tror att jag slutade för att jag tyckte att det fanns inte riktigt lika mycket att göra här så jag brukade gå hem och ha mer.
Intervjuare: Vad gjorde du när du kom hem?
Måns: Spelade, la mig ner och vilade lite.
Felicia: Jag tänker varför de slutar är kanske att de behöver sin egen tid eller att de mognar. De flesta mognar

Lager (2021, s. 3) menar att barn är experter på sin egen tillvaro i vardagslivet och de har rätt att vara med och utforma den efter sina behov. Lugn och ro, vila, ligga på soffan och kolla på tv är olika uttryck för hur barnen tillgodoser sitt behov av att få lov att göra det de önskar med sin tid och på en plats de själva väljer. Vill man inte vara socialt eller fysiskt aktiv behöver man inte det och om man vill kan man välja att vara det.

Kopplat till Markström (2007b, s. 101-118) som menar att hemmet i förhållande till skola och fritidshem är den plats där barnen anser de har som mest kontroll över tid och rum ger Andreas en bild av det fria barnet som står bortom kontroll och som kan göra vad han vill.

Intervjuare: Kan ni berätta vad ni gör efter skolan?
Andreas: Jag brukar oftast bara sätta mig vid tvn och kolla fast ibland tar jag min skateboard och sticker till skateparken och kör. Ibland stänger jag av tvn och kör lite gitarr eller piano.

Nästa avsnitt i analysen handlar om det som Andreas är inne på, hur barnen i studien ser på meningsfull fritid och på sina fritidsaktiviteter. De tar upp det som de anser vara viktigt och meningsfullt för dem. I avsnittet har jag valt att inte skilja på om barnen går på fritids eller om de slutat. Ibland framgår det i texten om barnet går på fritids eller inte.

5.3 Meningsfull fritid och organiserade fritidsaktiviteter

5.3.1 Meningsfull fritid

Haglund (2009, s. 9-10) beskriver i ”fritid som personlig upplevelse” att det är elevernas intressen och syn på vad som är en meningsfull fritid som ska styra fritidshemmets aktiviteter. Barnen i studien berättar att det som är viktigt för dem på fritidshemmet är att delta gemensamt i olika gruppaktiviteter eller att sitta i ett enskilt rum och prata och rita. De vill kunna välja att tillsammans med sina kompisar göra det som är viktigt för dem oavsett om det är att aktivt eller sitta och prata.

- Intervjuare: Berätta hur ett bra fritids ska se ut för dig.
Linnéa: Jag tycker det är kul med fritidsgympa för då kan man röra sig och jag tycker det är kul. Jag tycker också om pingis och biljard. Jag gillar fritids jättemycket.
Ella: Jag tycker pingis och biljard är väldigt roligt, men om man är för många och alla racken är slut brukar jag gå in i ett rum och prata med kompisar eller så ritar jag.

Aktiviteterna de tar upp är aktiviteter som en större grupp barn gör tillsammans men också som några få deltar i som att sitta i ett litet rum och prata och rita. Meningsfull fritid finns även i andra kontexter efter skolan och fritids. Vid frågan vad barnen gör på sin fritid som är viktigt för dem berättar barnen att de hemma går ut och pratar, spelar fotboll eller basket eller kanske bara cyklar runt i området där de bor. Många berättar att de gärna spelar dataspel där de kan prata eller chatta med sina vänner.

- Intervjuare: Vilken av de sakerna som ni gör på er fritid är viktigast för er?
Nora: Jag tycker att mina kompisar är väldigt viktiga för mig. Jag brukar hänga med dem väldigt mycket men att koppla av och chilla är också viktigt men mina kompisar är också viktiga.

Svaren visar på att det som ger en meningsfull fritid oavsett om det är på fritidshemmet eller hemma är att vara med kompisar och göra saker tillsammans. Det barnen uttrycker visar på att kompisar och meningsfull fritid hör ihop.

En del barn i studien ger uttryck för att fritidshemmet tidsmässigt samt aktivitetsmässigt konkurrerar med andra aktiviteter eller behov som ger dem en meningsfull fritid utanför fritidshemmet. För barn som har många organiserade fritidsaktiviteter som exempelvis spela

instrument eller inom idrott krymper tiden för och ibland även intresset för att vara på fritidshemmet.

5.3.2 Organiserade fritidsaktiviteter

De organiserade fritidsaktiviteter barnen i studien tar upp att de deltar i är fotboll, handboll, simning, ridning, skateboard, dans, friidrott, gymnastik, taekwondo, padel, pingis, spela valthorn, gitarr, piano, fiol, spela i orkester, spela teater, sjunga i kör. Många av aktiviteterna är sådana som fritidshemmet generellt inte erbjuder.

Enligt Markström (2007, s. 71-73) pendlar barn mellan frihet och kontroll. Skolan är obligatorisk och barnen måste vara där, men fritidshemmet är inte obligatoriskt därför har barnen mer kontroll att laborera med tiden man är på fritidshemmet. Tid utanför skola och fritidshem står för frihet.

Milton beskriver att han har aktiviteter nästan varje dag efter skolan, alla dagar utom onsdag. Onsdagar är han ibland på fritids men inte alltid. Han har fyra olika organiserade aktiviteter, både kulturella och inom idrott.

- Intervjuare: Berätta vad ni gör på er fritid efter skolan och fritids. Har ni några aktiviteter eller sporter ni går på?
Milton: Jag har aktiviteter nästan varje dag efter skolan.
Intervjuare: Vad har du då för aktiviteter?
Milton: Jag har piano, alltså enskild piano och jag har grupp-piano. Sen har jag pingis och gitarr.
Intervjuare: Hur många dagar har du aktivitet? Är det nästan varje dag eller?
Milton: Alla dagar utom onsdag
Intervjuare: Är du längre tid på fritids på onsdagar?
Milton: Ibland. Ibland ska jag hem efter skolan och ibland till fritids.
Intervjuare: När du har aktiviteterna, går du då hem tidigare från fritids för att du ska hinna dit
Milton: Ja

Detsamma gäller för Katrin, som har fem olika organiserade aktiviteter i veckan som är både kulturella och inom idrott. Dessa två barnen representerar de barn i studien med flest organiserade fritidsaktiviteter. Samtidigt går de båda fortfarande på fritids, men i mindre utsträckning än de gjorde tidigare när de inte hade så många aktiviteter. Deras fritid kopplar jag med diskursen ”fritid sedd ur ett holistiskt perspektiv” ur Haglund (2009, s. 15) där fritiden tillsammans med fritidshemmets aktiviteter, skola och hem bildar en helhet i barnens liv.

Att delta i många aktiviteter i veckan kan samtidigt ge barnen en känsla av väldigt lite kontroll över sin egen tid när deras dagsschema är väldigt uppstyrda. Barnen går ibland hem tidigare från fritidshemmet för att de inte ska känna sig stressade, vilket flera barn ger uttryck för.

- Intervjuare: Påverkar era aktiviteter som ni gör efter skolan ibland om ni är på fritids eller inte eller vilken tid ni går hem?
- Alla: Ja
- Iris: Om mitt piano börjar lite tidigare så måste jag ju gå hem tidigare för min mamma gillar när jag kommer hem lite tidigare så att jag kan göra mig redo för man vill inte vara stressad.
- Alla: Ja
- Katrin: Jag gillar inte vara stressad.
- Saga: Jag funkar inte när jag är stressad för antingen börjar jag gråta eller ja så funkar det bara inte.

I diskursen att se på ”fritid som överbliven tid” Haglund (2009, s. 11-12) blir fritidshemmet en mellanstation där man är mellan viktigare saker. Andreas och Joel anser att tiden inte räcker till och väljer att lägga fokus på det som för dem är viktigt och meningsfullt för deras fritid. På frågan om er fritidsaktivitet påverkat att ni slutade på fritids svarar Andreas som håller på med skateboard och Joel som spelar fotboll:

- Andreas: Ja, om man har ett svårt trick man vill sätta så kräver det mycket tid om man vill sätta det.
- Joel: Ja, jag tyckte att fritids tog väldigt mycket tid för tisdagarna när jag har träning så om jag slutar på fritids halv fem så har jag bara en halvtimme på mig att bli klar inför träningen för den börjar fem. Om jag går hem efter skolan direkt så hinner jag vila en stund innan träningen.

I diskursen ”att se på fritid som personlig upplevelse” menar Haglund (2009, s. 9-10) att barnens intressen och upplevelser är det som ger en meningsfull fritid. Många av barnen har flertalet organiserade fritidsaktiviteter som de använder i princip alla veckans dagar för att hinna med att gå på. För andra barn i studien är det svårare att hitta fritidsaktiviteter som känns meningsfulla för dem. Vad som ger en meningsfull fritid är personligt och man kan välja att vara aktiv eller att inte vara aktiv.

- Intervjuare: Berätta vad ni gör på er fritid efter skolan och fritids. Har ni några aktiviteter eller sporter ni går på?
- Nora: Jag har haft ganska många aktiviteter. Jag har gått på de flesta som finns, de vanligaste, men ingenting har liksom riktigt varit för mig. Jag har gått på simhopp men jag slutade för jag blev lite trött på det.

Det blev bara lite jobbigt för ibland ville jag bara slappa den dagen men jag tänkte att jag kanske skulle börja igen för jag saknar det ganska så mycket i läget jag inte någon aktivitet men jag skulle gärna vilja börja igen.

Även i andra frågeställningar kommer kompisar i relation till fritidsaktiviteter upp. Barnen märker av att tiden att umgås på fritidshemmet som arena krymper bland annat på grund av kompisarnas och de egna organiserade fritidsaktiviteterna.

- Intervjuare: Hur har de kompisar gjort som ni brukar vara med, är de på fritids eller hemma?
- Ellinor: Det är liksom hälften hälften. Vissa är på fritids och vissa är hemma men jag vet att vissa är hemma för deras föräldrar säger att de inte behöver fritids. Alltså de har inget behov av att vara på fritids för de gör saker och deras föräldrar är hemma och så. Nu har några börjat sluta lite på fritids alltså att de kommer bara några dagar vilket jag tycker är lite tråkigt. Jag vet att jag inte är på fritids några dagar men då har jag aktiviteter eller behöver ta mina syskon till piano men jag tycker det är synd ibland när folk inte går på fritids för då blir det så där att ibland är man själv på fritids. Jag stannar oftast på fritis.

Ellinor säger att hon oftast stannar på fritids när hon kan, men att hennes fritidsaktiviteter gör att hon inte kan vara där lika ofta som hon hade velat. Hon resonerar kring att hon tycker det är tråkigt att de kompisar hon brukar umgås med inte går på fritids alla dagar, men inser samtidigt att det även i högsta grad gäller henne själv. Om dagarna barnen är borta inte sammanfaller blir tiden på fritidshemmet mindre meningsfullt för man blir ensam kvar de dagar man har möjlighet att vara på fritids.

Ibland går Ellinor själv till organiserade fritidsaktiviteter som ligger en bra bit från skolan och fritidshemmet och ibland ansvarar hon även för att ta sina yngre syskon till deras aktiviteter. Att hon fått det ansvaret tyder på att hennes föräldrar ser henne som mogen nog att kunna hantera det ansvaret.

Avsnittet som följer behandlar mognad i förhållande till att gå på fritidshemmet eller att sluta på fritidshemmet. Det hade kunnat läggas under avsnitt som berör tid och rum eftersom mognad ingår i en tidsaspekt rörande barndom men jag valde att ge det ett eget avsnitt.

5.4 Stanna, sluta eller mittemellan - perspektiv på mognad

Eleverna ska enligt (Skolverket, 2023b, s. 14), ges mer och mer inflytande i fritidshemmets aktiviteter utefter mognad men vad innebär mognad?

Eftersom styrdokumentet inte fastställer specifika åldersgränser för barns delaktighet och begreppet mognad inte är precist definierat, måste varje barns förmåga bedömas individuellt. Det är viktigt att ta hänsyn till individuella skillnader i barns förmåga vid samma ålder liksom deras agerande och reaktioner i olika situationer. Utifrån analysen av empirin har jag identifierat tre olika mognadsaspekter, utifrån det enskilda barnets perspektiv, i relation till att sluta eller att stanna på fritidshemmet:

- Barnen som går på fritidshemmet - omogen, i behov av omsorg
- Barnen med en fot utanför fritidshemmet - på väg att bli mogen
- Barnen som slutat på fritidshemmet - mogen, ej i behov av omsorg

5.4.1 Barnen som går på fritidshemmet

I studien finns barn som av olika anledningar inte är hemma själv före eller efter skolan är i behov av omsorg på fritidshemmet. De upplever sig själva inte vara klara av att vara hemma själva eller säger att deras föräldrar vill att de ska vara på fritids vilket kan ge ett intryck av att barnet inte anses redo att vara hemma själv.

Intervjuare: Kan ni berätta varför barn i er ålder går på fritids?
Ella: Föräldrarna jobbar så man har inget val.
Intervjuare: Hade du kunnat vara hemma själv?
Ella: Nej, för jag får lätt panik. Det är jobbigt om något händer hemma, typ att ugnen är på och jag vet inte hur man stänger av den.
Intervjuare: Känns det tryggare för dig att vara på fritids?
Ella: Ja

Ella känner sig inte redo att vara hemma själv ännu. Hon kopplar ihop det med att det kan hända något som är utanför hennes kontroll. För henne är det tryggare att vara på fritidshemmet så hon inte utsätts för någonting hon känner att hon inte kan klara av.

För Milton är det snarare att hans föräldrar vill att han ska vara på fritids

Intervjuare: Kan ni berätta varför ni tror barn i er ålder går på fritids?
Milton: Jag tänker att man kanske inte har rätt ålder att vara hemma själv, men när man blir äldre så kan man vara det.

På en fråga senare i intervjun om vem som bestämmer att de ska vara på fritids svarar Milton att det är hans föräldrar som bestämmer det. Det Milton ger uttryck för är att han av sina

föräldrar utifrån ett åldersperspektiv inte anses mogen nog att vara hemma på egen hand, men att han kommer få vara det när han blir äldre.

I nästa avsnitt redogör jag för barnen som inte är på fritidshemmet alla dagar utan får gå hem efter skolan vissa specifika dagar eller som har valet att gå hem om de vill.

5.4.2 Barnen med en fot utanför fritidshemmet

En grupp barn som fortfarande går på fritids är på väg att sluta men är fortfarande inskrivna för de känner sig inte riktigt redo att släppa fritids helt. Vissa dagar är de på fritids och vissa dagar väljer de att gå hem. Ofta baseras valet på om kompisarna är där, men även på att det kan bli lite tråkigt hemma eftersom det inte finns lika många aktiviteter som på fritids. Barnen i denna gruppen diskuterar även mellan sig om de ska vara på fritids eller inte för att inte känna sig ensamma där. För dem är hemmet mer fritt än fritidshemmet där de måste följa dess regler och normer, vilket de inte måste göra hemma där de har mer kontroll över din egen tid. Vicky tycker det är bra att ha möjligheten att välja om man ska gå eller inte och säger att om hon verkligen helt slutat på fritids hade hon nog ibland känt sig ensam och kanske inte haft någonting att göra. Alicia är på väg att lämna fritidshemmet och dess kontroll.

- Intervjuare: Berätta varför du går på fritids
Alicia: Jag går på fritids ibland och ibland inte men det är för att vissa dagar känner jag bara inte för att gå och vissa dagar vill jag gå för att det är kul. Alltså det är kul men vissa dagar känner jag bara inte för det.
- Intervjuare: Kan du sätta fingret på vad det är som gör att du inte vill gå?
Alicia: Jag vet faktiskt inte. Jag tror egentligen bara att om jag går hem på vardagar är inte min lillebror hemma och då kan jag göra typ lite vad jag vill.
- Intervjuare: Är det lugnare hemma då?
Alicia: Ja
- Intervjuare: Vad gör du då när du är hemma?
Alicia: Jag vet inte, jag är typ på mitt rum och har ensamtid.

Senare i intervjun berättar Alicia att hemma brukar hon äta mellanmål, spela spel, titta på tv och använda telefonen. Telefonen används som redskap för att umgås med Linnéa, hennes bästa vän som varannan vecka bor så de inte kan ses. Den veckan skriver de till varandra hela tiden. På frågan ”Vilka saker av det ni gör på fritiden anser ni vara viktigt för er?” svarar hon direkt att det är viktigt för henne att prata med Linnéa.

För dem är rummet och den sociala arena där de kan umgås telefonen.

Vidare finns tankar bland eleverna i denna grupp att om man går på fritids i deras ålder kan man ses som mindre mogen av andra elever utifrån ett åldersperspektiv. Detta visar sig svar på frågan ” Varför tror du barn i er ålder slutar på fritidshemmet?”. I några av svaren kommenterar barnen utifrån hur de tror att de barn som slutat tänker om sig själva. Ellinor säger att de som går hem tänker att de är lite coola för att de stannar hemma för de tror att inte några andra får vara hemma själva efter skolan. Nora säger det med ord som att de tror att de har lite mer ansvar, att de känner att de liksom klarar sig själv efter skolan och gör andra grejer. Katrin menar att många i hennes klass känner sig lite för vuxna för att gå på fritids och att de är lite dryga och ska vara coola. Halldén (2007, s. 183) skriver om åldershierarki där man anser att vara stor är bättre än att vara liten och att barn jämför sig med varandra. Att barnet i sin kamratkultur anses som omogen kan innebära att det ligger lägre i barndomens åldershierarki som ger kontroll över din egen tid och plats. Det barnen ovan uttrycker bekräftas till viss del i nästa avsnitt som redogör för hur barnen som slutat på fritidshemmet tänker och för nyckeln hem som en statussymbol för mognad.

5.4.3 Barnen som slutat på fritidshemmet och nyckeln till frihet.

De elever som slutat på fritidshemmet uttrycker att det sker utifrån ett tidsperspektiv och en mognad i kombination med andra faktorer som att vara på en arena där man kan vårda sina sociala relationer. Åldersperspektivet har en hierarki där en högre ålder ofta anses ha en högre status och en större mognad vilket barn är medvetna om (Halldén 2007, s. 183). En symbol för mognad bland många av eleverna i studien är att man får nyckel hem. Nyckeln ses som en statussymbol som visar att man klättrat i åldershierarkin och är fri att göra vad man vill, fri att välja plats för sina relationer. Nyckeln tar dig bort från den kontroll Markström (2007a, s. 71-72) beskriver att institutioner står för med sina normer, regler och rutiner.

Andreas förklarar att han slutade för att han tyckte han kunde klara sig själv hemma för att han hade lyckats med det så många gånger. Han uttryckte att han kände att han hade blivit stor. Felicia slutade efter eget önskemål fritids i fyran. Hennes föräldrar sa att det var okej för hon hade mognat och hon hade fått egna hemnycklar.

Måns tyckte fritids var lite tråkigare och fick nycklar så han istället kunde gå hem. Gita resonerar i relation till ålder om att sluta på fritids och när man är mogen att få hemnycklar.

Intervjuare: Kan ni berätta varför ni tror att barn i er ålder slutar på fritids?

Gita: Jag tror att de är, hur säger om man nu, typ mogna att vara hemma själv och de har skaffat nycklar hem för man kan ju typ inte få det i trean. Jo förresten, man kan men man kan ju inte vara för ung när man får hemnycklar för man kan tappa bort dem. Jag tror att det är många som skaffar hemnycklar eller så har man läxor som man kan göra hemma och att man har mognat att vara hemma själv.

Utifrån deras svar att de har slutat på fritids för att de är mogna kan man dra en slutsats att de anser de barn som fortfarande går på fritids är omogna genom att motsatsen till mogna är omogna.

Intervjuerna och analysen har gett en insikt i variationen på elevernas perspektiv på vad som gör att elever i årskurs 4 och årskurs 5 väljer att sluta eller stanna på fritids och hur de ser på sin fritid.

6. Slutdiskussion

Studien har haft som syfte att synliggöra och analysera vilka faktorer som ligger bakom att barn i årskurs 4 och årskurs 5 antingen stannar eller slutar på fritidshemmet ur barnens egna perspektiv samt att därigenom bidra med kunskap om hur barnen tänker kring sin fritid.

Studiens frågeställningar är: Varför stannar barn i årskurs 4 och årskurs 5 på fritidshemmet? Varför slutar barn i årskurs 4 och årskurs 5 på fritidshemmet? och Hur ser barn i årskurs 4 och årskurs 5 på sin fritid?

Analysen visar både på likheter och skillnader i jämförelse med tidigare forskning.

6.1 Varför stannar barn i årskurs 4 och årskurs 5 på fritidshemmet?

Studiens resultat visar att för barnen är kompisarna och att bygga relationer det allra viktigaste. Om kompisarna finns på fritidshemmet är det där barnen vill vara. Sociala relationer i kombination med kontroll över deltagande i de aktiviteter som erbjuds på fritidshemmet är två framträdande faktorer som påverkar att barnen går kvar på fritids och som betyder mycket för barnen.

Aktiviteter som erbjuds på fritidshemmet ska vara roliga och det ska erbjudas många olika aktiviteter, men det är viktigt att det finns frihet att själva kunna välja att delta eller inte utifrån intresse och lust. Aktiviteterna barnen tar upp är aktiviteter som ofta förekommer när barnen får välja fritt som att pyssla, spela fotboll och att sitta i ett rum och snacka.

Barnen stannar också på fritidshemmet tills de anses mogna nog att vara hemma själv och perspektivet mogen ligger både hos barnen själva och deras vårdnadshavare.

Sammanfattningsvis i min studie är faktorerna som gör att barnen stannar på fritidshemmet:

- Kompisar och sociala relationer
- Roliga aktiviteter
- Inflytande över aktiviteter och deltagande
- Att man inte är eller anses mogen att vara hemma själv

Detta resultat är i stora delar jämförbart med tidigare forskningsresultat.

Dahl, Ackesjö (2011, s. 213) har i sitt resultat kommit fram till att det som gör att de äldre eleverna stannar är fria val, utbudet av aktiviteter är stort samt att man har möjlighet till inflytande. Betydelsen av sociala relationer är genomgående även i deras resultat.

Lago och Elvstrand (2021, s. 100-102) redovisar för hur barnen i deras studie drar tydliga gränssättningar mellan skola, hem och fritidshem där skolan står för kontroll och hemmet för frihet. Fritidshemmet är någonstans däremellan.

Det finns även likheter med studien av Simoncini et al. (2015, s. 8-10) där barnen menar att det bästa med SAC var aktiviteterna samt fri lek, vilket var den tid barnen själva styrde över. Det finns även en likhet i att vännerna har stor betydelse samt att det är viktigt för barnen att få nya vänner.

Det finns också delar i mitt resultat som skiljer sig i förhållande till tidigare forskning.

Detta i sig är naturligt eftersom fokusgruppsintervjuer är situationsbaserade och i en specifik kontext. Dahl & Ackesjö (2011, s. 213) anger i sin studie att en faktor till att barnen går kvar på fritidshemmet är vikten av betydelsefulla vuxna. I min studie kom inte den faktorn upp i intervjuerna med barnen. För att tydliggöra är det inte heller något jag reducerat bort under analysarbetet. Det behöver inte innebära att betydelsefulla vuxna inte är viktiga faktorer utan andra faktorer kanske ansågs viktigare av barnen i min studie. Det kan också vara att barnen under intervjuerna hakade på något som andra barn tog upp under diskussionen så det inte kom upp av de orsaken.

6.2 Varför slutar barn i årskurs 4 och årskurs 5 på fritidshemmet?

Att vännerna slutar anger barnen i studien som den mest betydande faktor att de själva vill sluta. Det har blivit en förändring i kamratkulturen på fritidshemmet och barnen befinner sig inte längre på samma arena som kompisarna efter skolan vilket gör att de väljer att sluta på fritidshemmet. En annan anledning är att barnen inte längre upplever att verksamheten är rolig, att det har blivit tråkigare att gå till fritids. Anledningarna som anges är att barnen är intresserade av eller har behov av att göra saker som de upplever att fritidshemmet inte kan tillmötesgå, exempelvis spela dataspel. Det kan även vara ett specifikt intresse eller att få lugn och ro och vila sig. Det visar på att fritidshemmets organisation och struktur inte ger barnen den kontroll de upplever att de kan få utanför institutionen. De vänder sig därför mot andra arenor som kan tillmötesgå detta.

Barnen använder även uttrycket mogna i relation till att sluta på fritidshemmet. De har växt ifrån verksamheten och behovet av att befinna sig på en institution. Barnen kan klara sig själva och är inte i behov av omsorg.

Sammanfattningsvis i min studie är faktorerna som gör att barn slutar på fritidshemmet:

- Kompisar och sociala relationer
- Saknad möjlighet till meningsfulla aktiviteter
- Brist på inflytande över sin tid
- Mognad

Det anges även en mellanperiod bland barnen i studien när de stegvis skolar ut sig själva från fritidshemmet genom att vara där kortare tid på dagen eller färre dagar.

I sin studie redovisar Lago och Elvstrand (2021) för eleverna som är på väg att lämna fritidshemmet. I deras studie dras tydliga gränssättningar mellan skola, hem och fritidshem där skolan står för kontroll och hemmet för frihet. Fritidshemmet är någonstans däremellan men står även det som institution för kontroll, om än mindre än skolan. I likhet med studien av Elvstrand m.fl (2022) kan aktiviteterna och intressen utanför fritidshemmet vara orsak till att barnen slutar, även i min studie. Behov av lugn och ro togs i studien upp som en orsak vilket även min studie kommit fram till att fritidshemmet inte alltid kan tillgodose.

I tidigare studier hittas inte mognad som faktor till varför barnen stannar eller slutar på fritidshemmet, vilket flera barn i olika fokusgrupper i min studie tog upp. Det behöver inte innebära att det inte fanns med i barnens svar i de andra studierna. Det kan av olika anledningar ha reducerats bort under analysarbetet liksom jag reducerat mitt material.

6.3 Hur ser barn i årskurs 4 och årskurs 5 på sin fritid?

För barnen i studien är kompisarna det som är det viktigaste för en meningsfull fritid på fritidshemmet. Tillsammans med kompisarna kan man gemensamt med andra delta i olika aktiviteter som spela fotboll eller pingis, leka eller dra sig undan till ett enskilt rum för att sitta och prata eller rita. Barnen anser att aktiviteterna som erbjuds ska vara frivilliga att delta i. Det överensstämmer med vad Lager och Gustafsson Nyckel (2022, s. 15) anger i sin studie, att barn anser att meningsfull fritid på fritidshemmet bygger på att de känner delaktighet, inflytande och frivillighet att delta.

Barnen i denna studie vänder sig ut mot intressen och aktiviteter som de inte kan hitta i fritidshemmets verksamhet samt mot den organiserade fritidsverksamheten och de deltar i en mängd varierade fritidsaktiviteter. Liksom studien av Elvstrand m.fl (2022) visar kan dessa intressen, aktiviteter samt organiserade fritidsaktiviteter konkurrera med fritidshemmets verksamhet i fråga om meningsfull fritid.

Haglund (2009) använder sig av fyra olika perspektiv för att beskriva fritid i förhållande till fritidshemmets diskurs. De perspektiv som varit aktuella kopplat till mina intervjuer med barnen är ”fritid sedd ur ett holistiskt perspektiv” där fritidshemmet tillsammans med andra faktorer i barnens liv bildar en helhet, ”fritid sedd som överbliven tid” där man ser fritidshemmet som en mellanstation mellan viktigare saker samt ”fritid sedd som personlig upplevelse” där det enskilda barnets egna upplevelser avgör vad som är en meningsfull fritid.

6.4 Resultat i förhållande till yrkespraktiken

Resultatet i denna studie överensstämmer i flera delar med tidigare forskning. Det visar på att fritidshemmet som institution och de som arbetar där behöver bli medvetna om barns perspektiv på hur de vill ha det gällande aktiviteterna som erbjuds på fritidshemmen där de äldre eleverna befinner sig. Lärarna behöver ge dem ett stort inflytande över verksamheten, låta dem komma till tals i vardagen och kanske tillsammans barn och personal se över verksamhetens regler och rutiner för att genomföra nödvändiga förändringar som gynnar eleverna och som även fungerar för personalen. Att personalen arbetar medvetet kring det som har stor betydelse för barnen, framför allt de sociala relationerna är viktigt. Kompisarna lyfts som viktiga i alla frågeställningars svar i denna studie. Andra saker lärarna kan behöva arbeta med på fritidshemmen är att se till att fritidshemmets miljö erbjuder möjlighet till lugna aktiviteter och avkoppling vilket är viktigt för barnens välbefinnande, vilket med dagens stora barngrupper kan innebära en stor utmaning. Många av barnen i denna åldern vänder blicken mot organiserade fritidsaktiviteter. Fritidshemmet kan hitta samverkansformer med olika verksamheter i kommunen som kan ge barnen möjlighet att prova på olika aktiviteter inom fritidshemmets ramar.

Slutligen går det även att tolka det som ett positivt resultat av fritidshemmets arbete med att skapa mogna, trygga och självständiga individer när barnen vågar ge sig in på nya arenor och när de hittar nya intressen utanför fritidshemmets ramar trots att det innebär att barnen väljer att lämna fritidshemmets omsorg.

6.5 Metodreflektion

Jag valde att använda en kvalitativ metod och hade inför arbetet tankar om att barnen skulle göra både en enkät samt delta i intervjuer i fokusgrupper, men valde efter handledning att endast göra intervjuer, vilket visade sig vara ett klokt beslut med tanke på den tid intervjuerna tog att organisera samt genomföra och den tid och arbetsbörda transkriptionerna innebar. Att genomföra intervjuerna i fokusgrupper var bra eftersom det blev som ett naturligt samtal efter en stund när vi alla till viss del glömt bort diktafonen som stod mitt på bordet. Det var även bra att välja en miljö som barnen var vana att umgås i och som de kände sig trygga i. Intervjuerna gjordes under en period där många barn var hemma och var sjuka och det gjorde att det endast blev två fokusgrupper med barn som slutat på fritidshemmet. Jag hade gärna haft en till grupp men det fanns inte tid att vänta in att gruppen skulle bli fulltalig. På en av skolorna var det bara ett barn som slutat på fritids som lämnade in samtyckte och det barnet hoppade senare av och ville inte längre delta. Resultatet från den gruppen hade kunnat vara mer omfattande om jag haft ytterligare en grupp. Jag fick även organisera om lite i alla fokusgrupperna beroende på sjukfrånvaron. Jag fick trots det fram ett rikt och bra material att använda mig av.

I början var jag tvungen att förvara inspelningarna på ett USB-minne eftersom jag hade tekniska problem med min hemkatalog inte fanns på universitetets server, vilket teknikavdelningen slutligen lyckades att lösa åt mig och materialet kunde hamna på rätt plats. I processen med att göra studien har det funnits en hel del svårigheter för mig med att hitta en passande teori för analysarbetet. Mitt i arbetet valde jag att ändra teori, vilket innebar att det gick åt mycket tid och kraft att sätta mig in i den nya teorin samt hur den skulle användas på bästa sätt i analysen. Jag är nöjd med mitt val av barndomssociologi eftersom jag tycker att teorin fungerat väldigt bra i analysarbetet samt är ett bra och passande val i relation till studiens syfte och frågeställningar.

6.6 Förslag på vidare forskning

En tanke jag haft kring vidare forskning skulle kunna vara att få personalens perspektiv på varför elever stannar eller slutar på fritidshemmet i åk 4 och åk 5 samt hur de arbetar i verksamheten med just den åldersgruppen.

Att även intervjua vårdnadshavare till barn i de årskurserna om vilka anledningar som finns till att deras barn antingen går kvar eller har slutat hade varit ett intressant perspektiv att lägga till. Därefter skulle man kunna analysera samt jämföra de olika åsikterna och se på var

likheter och skillnader ligger för att på så sätt få en helhetsbild av varför barn i åk 4 och åk 5 slutar i hög grad på fritidshemmet.

Referenser

Alvehus, J. (2023). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. (Tredje upplagan). Stockholm: Liber.

Christoffersen, L. och Johannessen, A. (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Dahl, M. (2011). *Barns sociala liv på fritidshemmet: En studie om praktikgemenskaper och alliansbildning i egenstyrda aktiviteter* (Licentiatuppsats, Göteborgs universitet)
Hämtad 2024-02-11 från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:457472/FULLTEXT01.pdf>

Dahl, M. och Ackesjö, H (2011). Det bästa med fritids var att kompisarna var där. I: Klerfelt, A. och Haglund, B. (red.) (2011). *Fritidspedagogik: fritidshemmets teorier och praktiker*. (s. 204-223) Stockholm: Liber.

Dellve, L (2021). Fokusgrupper. I: Klingberg, G & Hallberg, U (red.)(2021). *Kvalitativa metoder helt enkelt!* Lund: Studentlitteratur

Elvstrand, H., Dahl, M., Lago, L. (2022). Ett barndomssociologiskt perspektiv på fritidshemmens uppdrag och praktik. I: L. Lago & H. Elvstrand (Red.) (2022), *Barn i fritidshem* (1:a uppl.). Stockholm: Liber.

Fejes, A. & Thornberg, R. (2019). Kvalitet och generaliserbarhet I kvalitativa studier. I: Fejes, A. & Thornberg, R. (2019) (red.) (2019) *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm, Liber

Haglund, B. (2009). *Fritid som diskurs och innehåll: En problematisering av verksamheten vid afterschool programs och fritidshem*. Pedagogisk Forskning I Sverige, 14(1), 22–44
Hämtad 2024-04-18 från <https://open.lnu.se/index.php/PFS/article/view/990/841>

Halldén, G. (2007). Barndomssociologi och möjligheten av ett psykosocialt perspektiv. I: Halldén, G. (red.) (2007). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson

Holmberg, L (2020). *Perspektiv i fritidshem*. Stockholm: Natur & Kultur

Lager, K. & Gustafsson-Nyckel, J. (2022). *Meaningful leisure time in school-age educate: the value of friends and collective strategies*. *Education in the North*, 29(1) 84-100.

Hämtad 2024-02-03 från: <https://doi.org/10.26203/spn0-8f76>

Lager, Karin. (2021). *Som kompisar, fast vuxna: relationens betydelse för barns aktörskap i fritidshem*, *Barn*. 2(3), 29–45.

Hämtad 2024-05-14 från <https://tidsskriftetbarn.no/index.php/barn/article/view/5024/7947>

Lager, Karin. (2022). Elevers perspektiv på sin fritid i fritidshem. I: L. Lago & H. Elvstrand (Red.) (2022), *Barn i fritidshem* (1:a uppl.). Stockholm: Liber.

Lago, L. & Elvstrand, H. (2021). Ett eget utrymme: Barns perspektiv på kontroll i relation till fritidshemmets gränser. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 39(2–3).

Hämtad 2023-12-18 från <https://doi.org/10.5324/barn.v39i2-3.3785>

Lago, L & Elvstrand, H. (2019). Kamratrelationer i fritidshemmets uppdrag och praktik. I: Elvstrand, H., Lago, L. och Simonsson, M. (red.) (2019). *Fritidshemmets möjligheter Att arbeta fritidspedagogiskt*. Lund: Studentlitteratur

Markström, A.-M (2007a). *Att förstå förskolan - vardagslivets institutionella ansikten*. Lund: Studentlitteratur

Markström, A.-M. (2007b). Hallen - en plats i skärningspunkten mellan privat och offentligt. I: Halldén, G (2007) *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson

Simoncini, A., Cartmel, J., och Young, M. (2015). Children's Voices in Australian School Age Care. *International Journal of Research in Education and Environment*, 3(1), 114–131.

Hämtad 2024-04-26 från <http://dx.doi.org/10.3224/ijree.v3i1.19584>

Skolverket (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr22*. Stockholm: Norstedts juridik

Skolverket (2023a). *Elever och personal i fritidshem Läsåret 2022/23*

Hämtad 2023-11-20 från https://siris.skolverket.se/siris/sitevision_doc.getFile?p_id=552417

Skolverket (2023b). *Fritidshemmet: Ett kommentarmaterial till läroplanens fjärde del*

Hämtad 2023-11-20 från <https://www.skolverket.se/getFile?file=12050>

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. (Reviderad utgåva). Stockholm: Vetenskapsrådet.

ISBN 978-91-7307-352-3

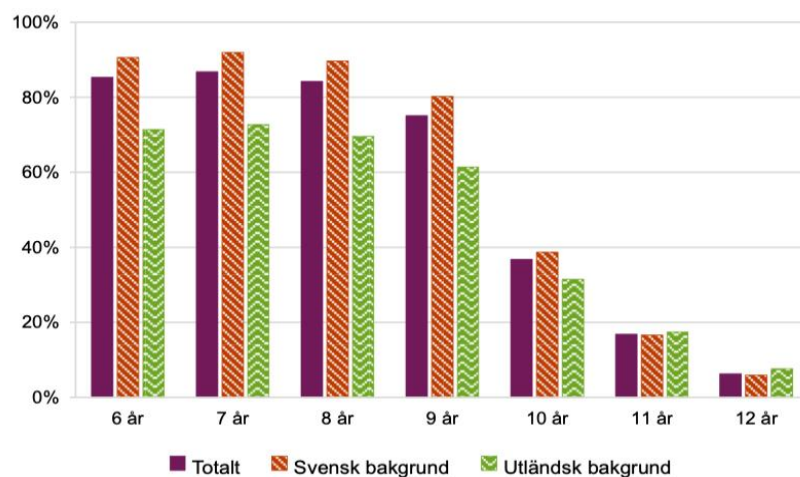
Hämtad 2024-01-03 från <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forsknings-sed.html>

Bilagor

Bilaga 1

Screenshot från Skolverket (2023a). *Elever och personal i fritidshem* Läsåret 2022/23

Diagram 1. Andel av samtliga barn i befolkningen inskrivna i fritidshem, totalt och efter bakgrund, läsåret 2022/23.

Källa: Fritidshem, Elever och grupper, tabell 2A för åren 2012/13–2022/23.

Bilaga 2

Intervjufrågor till barn som fortfarande går på fritidshem

1. Berätta vad du tänker på när jag säger ordet fritids?

2. Berätta varför tror du att en del barn i din ålder går på fritids?

3. Berätta varför tror du att en del barn i din ålder slutar på fritids?

4. Berätta varför du går på fritids?

- Vem bestämmer att du ska gå?

- Hur har de kompisar du brukar vara med gjort? Är de på fritids eller hemma?

5. Har du syskon som går på fritids?

- Hur gamla är dina syskon?

6. Berätta vad du gör på din fritid, efter skolan och fritids?

- Vilka av de saker du gör på din fritid är viktigast för dig?

- Håller du på med någon fritidsaktivitet eller idrott?

- Påverkar aktiviteten att du ibland går hem efter skolan?

7. Berätta hur ett bra fritids ska se ut för just dig?

- Vilka aktiviteter skulle man göra?

- Vilka aktiviteter skulle man inte göra?

8. Hur tror du att det skulle vara om du inte gick på fritids? Hur hade det känts?

- Hur tror du att det hade varit?

Är det något annat du vill berätta som har med fritids att göra?

Intervjufrågor till barn som slutat på fritidshem

1. Berätta vad du tänker på när jag säger ordet fritids?

2. Berätta varför tror du att barn i din ålder slutar på fritids?

3. Berätta varför tror du att barn i din ålder går på fritids?

4. Berätta om när du slutade på fritids?

- Vad var det som gjorde att du slutade?

- Vem bestämde att du skulle sluta?

- Hur gjorde de kompisar du brukade vara med – gick de kvar eller slutade de ungefär samtidigt?

5. Har du syskon som går på fritids?

- Hur gamla är dina syskon?

5. Berätta vad du gör på din fritid, efter skolan.

- Vilka av de saker du gör på din fritid är viktigast för dig?

- Håller du på med någon fritidsaktivitet eller idrott?

- Påverkade aktiviteten att du slutade fritids?

6. Om du ska börja igen på fritids, kan du berätta hur ett bra fritids ska se ut för just dig?

- Vilka aktiviteter skulle man göra?

- Vilka aktiviteter skulle man inte göra?

7. Hur tror du att det skulle vara om du fortfarande gick på fritids? Hur hade det känts?

- Hur tror du att det hade varit?

Är det något annat du vill berätta som har med fritids att göra?

Bilaga 3

Samtyckesblankett som lämnades till elevernas vårdnadshavare

På lärarutbildningen vid Malmö universitet skriver studenterna ett examensarbete på avancerad nivå. I detta arbete ingår att göra en egen vetenskaplig studie, utifrån en fråga som kommit att engagera studenterna under utbildningens gång. Till studien samlas ofta material in vid skolor, i form av t.ex. intervjuer och observationer. Examensarbetet motsvarar 15 högskolepoäng, och utförs under totalt 10 veckor. När examensarbetet blivit godkänt publiceras det i Malmö universitets databas MUEP (<http://dspace.mah.se/handle/2043/599>).

Datum 2024-02-19

Samtycke till elevers medverkan i studentprojekt

Hej

Jag heter Jeanette Winberg Andreassen och håller just nu på att skriva mitt examensarbete inom VAL (vidareutbildning av lärare) med inriktning Grundlärare: fritidshem på Malmö Universitet. Detta är min sista termin i utbildningen.

Jag har fått godkänt av rektorn på ert barns skola för att genomföra en studie som innebär gruppintervjuer med elever. Studiens syfte är att ta reda på och analysera vilka faktorer som ligger bakom att de äldre fritidseleverna antingen väljer att fortsätta gå på fritids eller slutar att gå på fritids när de är i ålder 9 år-12 år. Jag vill undersöka detta ur elevernas egna perspektiv. Vid intervjuerna kommer vi också prata om deras fritid och fritidsintressen.

Intervjuerna kommer att spelas in med hjälp av en diktafon.

Allt insamlat material och personuppgifter lagras på Malmö universitets server under arbetet med examensarbetet. Det insamlade materialet kommer endast jag, min handledare och examinator vid universitet ha tillgång till. Samtyckesblanketterna kommer att förvaras oåtkomligt på Malmö universitet. I det färdiga examensarbetet kommer eleverna att ha avidentifierats så inga uppgifter kan härledas varken till elever eller skola. Materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att därefter förstöras när denna är examinerad.

I studien utgår jag från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer: ([God forskningssed 2017](#))

- Medverkan baseras på samtycke och detta samtycke kan när som helst återkallas. Alla som tillfrågas har alltså rätt att tacka nej till att delta, eller (om de först tackar ja) rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- Deltagarna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- Materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.

..... Jeanette Winberg Andreassen

Studentens underskrift och namnförtydligand

Kontaktuppgifter till student:

Ansvarig handledare på Malmö universitet:

Robin Ekelund

Mail: robin.ekelund@mau.se

Kursansvarig på Malmö universitet:

Carolina Martinez

Mail: carolina.martinez@mau.se

Kontaktuppgifter Malmö universitet:

www.mau.se

040-665 70 00

Information om Malmö universitets behandling av personuppgifter

Personuppgiftsansvarig	Malmö universitet
Dataskyddsbud	dataskyddsbud@mau.se
Typ av personuppgifter	Namn, anteckning av lärandesituation, bild och/eller filmklipp samt ditt samtycke till att Malmö universitet behandlar dessa personuppgifter.
Ändamål med behandlingen	För att möjliggöra undervisnings- och examinationssituationer i skolmiljö för studenter vid Malmö universitets lärarutbildning.
Rättslig grund för behandling	Ditt samtycke.
Mottagare	Personuppgifterna kommer endast användas i utbildningssyfte inom ramen för lärarutbildningen vid Malmö universitet och kommer inte att spridas vidare till någon annan mottagare.
Lagringstid	Malmö universitet kommer spara dina personuppgifter så länge de behövs för ovan angivet ändamål eller till dess att du återkallar ditt samtycke. Efter genomförd kurs/program kommer personuppgifterna att raderas. Malmö universitet kan dock i vissa fall bli skyldiga att arkivera och spara personuppgifter enligt Arkivlagen och Riksarkivets föreskrifter.
Dina rättigheter	Du har rätt att kontakta Malmö universitet för att 1) få information om vilka uppgifter Malmö universitet har om dig och 2) begära rättelse av dina uppgifter. Vidare, och under de förutsättningar som närmare anges i dataskyddslagstiftningen, har du rätt att 3) begära radering av dina uppgifter, 4) begära en överföring av dina uppgifter (dataportabilitet), eller 5) begära att Malmö universitet begränsar behandlingen av dina uppgifter. När Malmö universitet behandlar personuppgifter med stöd av ditt samtycke, har du rätt att när som helst återkalla ditt samtycke genom skriftligt meddelande till Malmö universitet. Du har rätt att inge klagomål om Malmö universitets behandling av dina personuppgifter genom att kontakta Datainspektionen, Box 8114, 104 20 Stockholm.

Samtycke

Härmed samtyckes till att nedanstående elev får medverka i ovan beskrivna studentprojekt, samt bekräftas att vi som vårdnadshavare har tagit del av informationen om Malmö universitets behandling av personuppgifter, och Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, som säger att

- medverkan baseras på samtycke och detta samtycke kan när som helst återkallas. Alla som tillfrågas har alltså rätt att tacka nej till att delta, eller (om de först tackar ja) rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- deltagarna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.

Elevens namn:

Skola:

Dagens datum:

.....

Namn, vårdnadshavare 1

.....

Namn, vårdnadshavare 2

Vid gemensam vårdnad måste båda vårdnadshavare underteckna blanketten.

